

Passend Perspectief

een onderzoek naar de toekomstige ontwikkeling van de
zorgexpertise van het regulier voortgezet onderwijs in
Voorne-Putten/Rozenburg

mei 2007

Dankwoord

Het onderzoeksrapport Passend Perspectief is tot stand gekomen dankzij de enthousiaste inzet van een groot aantal mensen. Zonder de zorgcoördinatoren, mentoren, schoolcontactpersonen, directies en niet te vergeten de leerlingen en hun ouders van de deelnemende scholen, was het onderzoek onmogelijk geweest.

Het onderzoek Passend Perspectief is uitgevoerd in opdracht van het bestuur van het samenwerkingsverband VO Voorne-Putten/Rozenburg in de periode december 2006 tot en met april 2007.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	2
Aanbevelingen	3
1. Inleiding	7
2. Onderzoeksvragen, werkwijze en tijdpad	9
3. Overzicht zorgleerlingen, inclusief rugzakkers	11
4. Rugzakkers in de school	12
5. Zorgleerlingen in de school (inclusief rugzakkers)	15
6. Toekomst van de zorg in de school	17
7. Verslag van het interview met Rebound	20
8. Ouders over de begeleiding vanuit de reguliere school	21
9. Leerlingen over de begeleiding vanuit de school	23
10. Bijlagen	24

Samenvatting en conclusies

In het najaar 2006 heeft het bestuur van het samenwerkingsverband Voorne-Putten/Rozenburg besloten tot een onderzoek waarin de huidige stand van zaken m.b.t. de zorgstructuur van alle scholen voor regulier voortgezet onderwijs inclusief praktijkonderwijs (hierna te noemen “scholen”) in kaart zou worden gebracht en de visie van deze scholen op zorg en de hierin gewenste ontwikkelingen helder gemaakt zouden moeten worden. Hierbij is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

‘Aan welke “zorgleerlingen” bieden de scholen hulp en hoe zien de scholen de toekomstige ontwikkeling van de eigen zorgexpertise in relatie tot de collega-scholen, de voorziening van onderwijsopvang en het voortgezet speciaal onderwijs?’

Scholen, de Onderwijsopvang, ouders en leerlingen zijn over feiten en meningen bevraagd aan de hand van vragenlijsten, ondersteund door interviews.

Het onderzoek levert een helder beeld van een continuüm van zorg.

De scholen van het samenwerkingsverband geven aan hun zorgbreedte te willen verbreden en verdiepen. Hierbij wordt het invoeren van kwaliteitseisen aan de gemeenschappelijke zorgstructuur van groot belang geacht. Naast het vergroten van het basispakket wil een aantal scholen een schoolinterne time-out of een variant op een dergelijke voorziening.

Zowel onderwijsopvang als cluster 4 onderwijs hebben volgens de scholen van het samenwerkingsverband bestaansrecht. Hiermee kiest het samenwerkingsverband voor een mengvorm van segregatie en integratie. De startsituatie waarin onderwijsopvang zich bevindt verlangt een intensieve monitoring naar doelgroepen en aan te bieden expertise. Van zeer groot belang is de relatie met de Zorg Advies Teams (ZAT's) en het Regionale Expertise Centrum (REC).

Voor een aantal leerlingen met een ernstig gedragsprobleem of een gedragsstoornis biedt het regulier onderwijs geen perspectief. Deze leerlingen zijn gebaat met het specialistisch onderwijs van de REC-scholen.

Vanuit deze beantwoording worden aan het bestuur de volgende adviezen voorgelegd:

- Intensiveer deskundigheidsbevordering t.b.v. de vergroting van de zorgbreedte in alle scholen van het samenwerkingsband.
- Voer kwaliteitseisen in voor een gemeenschappelijke zorgstructuur, inclusief de Zorg Advies Teams en stel collegiale visitatiecommissies in om dit te monitoren.
- Start op een aantal scholen binnen het samenwerkingsverband pilots schoolinterne time-out.
- Herijk de doelgroepen binnen het geheel van onderwijsopvang.
- Bouw de expertise van het team van de onderwijsopvangvoorziening uit naar meer voorbereid op ernstige gedragsproblemen.
- Maak afspraken met de REC's over de verdeling van taken voor zorgleerlingen (zorgarrangementen) en over (preventieve) ambulante begeleiding

Aanbevelingen

De resultaten van de vragenlijsten en interviews zijn, per vraag, voorzien van aanbevelingen. Deze aanbevelingen bevinden zich deels op het niveau van de individuele scholen en deels op het niveau van het samenwerkingsverband. In de samenvatting worden de conclusies uit beide niveaus in elkaars verlengde gelegd, om zo antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag.

Dit gebeurt aan de hand van de volgende thema's:

- Deskundigheid van de scholen voor voortgezet onderwijs,
- Schoolinterne time-out of varianten op deze voorziening,
- Inzet ambulante begeleiding,
- Positie onderwijsvoorziening en
- Samenwerking REC's.

Deskundigheid van de scholen voor voortgezet onderwijs (inclusief praktijkonderwijs)

Binnen de scholen voor regulier, inclusief het praktijkonderwijs, bevindt zich onder de leerlingenpopulatie het gehele spectrum aan leer- ontwikkel- en gedragsproblemen. In deze groep bevinden zich ook de rugzakkers. Alle clusters zijn vertegenwoordigd. Het meest voorkomend is cluster 4. In het algemeen kan worden gesteld dat de scholen de meeste leerlingen uit deze groep van zorgleerlingen voldoende begeleiding kan bieden. Scholen geven aan hun zorgbreedte te willen verbreden en verdiepen. Hiervoor worden de volgende aanbevelingen gegeven:

- Zet binnen de scholen van het samenwerkingsverband in op deskundigheidsbevordering op alle problematieken, met name gericht op handelingswijzers en didactiek.
- Stel kwaliteitseisen aan de gemeenschappelijke zorgstructuur van het samenwerkingsverband, aan de zorgcoördinatie (Zorg Advies Team) en aan de zorgcoördinator.
- Maak de zorg (output) meetbaar en formuleer smart de zorgdoelen.
- Stel voor scholen een eigen orthopedagoog aan.

Opvallend is de aandacht die scholen geven aan het belang van de attitude van de docent en de uitbouw van de zorg in havo/vwo:

- Versterk de zorgbreedte op het havo en vwo door in te zetten op zorgstructuur en deskundigheidsbevordering.
- Zet in op de (zorg)attitude van de competenties van de docenten. Begrip voor de leerling en zijn/haar problematiek zijn hierbij essentieel.

Daar waar het leerlingen met een zware gedragsproblematiek betreft, maken scholen pas op de plaats. Hierbij passen de volgende aanbevelingen:

- Stel als school grenzen aan de te bieden zorg, resp. zorgleerlingen (kwantiteit en kwaliteit).
- Als de zorg voor de leerling de draagkracht van de school te boven gaat, draag de leerling tijdig over aan een school/instelling die nieuwe perspectieven aan de leerling kan bieden.

Schoolinterne time-out of varianten op deze voorziening

Vijf scholen hebben ideeën voor het uitvoeren van een pilot. Hierbij worden de volgende suggesties en aanbevelingen gedaan:

- Creëer ruimtes voor leerlingen met een speciale zorgvraag, bijvoorbeeld rustruimtes, individuele werkplekken, e.d.

- Organiseer 1 op 1 situaties voor leerlingen die dat tijdelijk nodig hebben. Dit kan worden uitgevoerd door een schoolmaatschappelijk werker, geschoolde klassenassistent of een andere (para-) professional.
- Organiseer een schoolinterne time-out, bijvoorbeeld met een aparte klas voor leerlingen met gedragsproblemen.
- Creëer een aparte onderwijsvoorziening binnen de school voor specifieke problemen. Genoemd is een voorziening voor de groep ADHD'ers binnen de school en het opstarten van een speciale klas voor kinderen met een autisme spectrum stoornis.

Inzet ambulante begeleiding en preventieve ambulante begeleiding

De meeste scholen zijn tevreden over de ambulante begeleiding ontvangen vanuit de REC-scholen. De ongenoegens die worden genoemd worden veroorzaakt door moeizame contacten tussen de ambulante begeleider, de school en de leerling, te weinig uitvoerende tijd en lange wachttijden. Als aanbevelingen worden gegeven:

- Neem voorafgaand aan het begeleidingstraject contact op met de diensten ambulante begeleiding om afspraken te maken over de inzet van de (vaste) ambulante begeleiding.
- Voeg de gelden (leerlinggebonden financiering) van de rugzakkers bijeen door bij de start van het schooljaar met de ambulante diensten afspraken te maken over de inzet van bijvoorbeeld één ambulante begeleider ('geclusterd') in plaats van verschillende ambulante begeleiders.
- Maak duidelijke afspraken over tijdsinvestering en aanwezigheidsplaats van de ambulante begeleider.
- Stel een rugzakcoördinator aan voor het overleg met de ambulante diensten en de coördinatie van de ambulante begeleiding op de school.

Op de inzet van de preventieve ambulante begeleiding is veel winst te halen. Scholen zijn niet of nauwelijks op de hoogte van deze door het REC te verstrekken dienstverlening. Een apart punt van aandacht is de inzet van preventieve ambulante begeleiding binnen de Reboundvoorziening. Deze inzet komt tegemoet aan de wens van het rebound meer preventief te werken. Hierbij passen de volgende aanbevelingen:

- Leg contact met de REC's over de inzet van preventieve ambulante begeleiding ten aanzien van de procedure en de inzet.
- Verstrek vanuit het samenwerkingsverband informatie aan de scholen over de mogelijkheden van inzet van preventieve ambulante begeleiding in overleg met het REC.
- Zet intensief in op preventieve ambulante begeleiding binnen onderwijsopvang.

De onderwijsopvangvoorziening

De onderwijsopvangvoorziening 'Rebound VPR', gestart in oktober 2006, heeft in de afgelopen maanden ervaringen kunnen opdoen met leerlingen met specifieke leerbehoeften, leerlingen met beperkingen en leerlingen met afwijkend gedrag. De onderwijsopvangvoorziening biedt plaats aan twee groepen leerlingen, de Reboundleerlingen en de leerlingen voor het traject 'Op de Rails' en heeft beide groepen in huis. De Reboundvoorziening heeft nog moeite met het bieden van begeleiding aan leerlingen met ernstige gedragsproblematiek of gedragsstoornis. Leerlingen met een ernstige psychiatrische problematiek, heftige drugsproblemen of wanneer sprake is van criminaliteit en/of een justitieel traject worden niet toegelaten.

Verder wordt de wens kenbaar gemaakt meer preventief te werken opdat de drempel om leerlingen aan te melden wordt verlaagd.

Als aanbevelingen worden gegeven:

- Intensivering deskundigheidsbevordering op alle problematieken, inclusief stoornissen.
- Bouw aan een hoogwaardige pedagogisch didactische omgeving.
- Leg contact met de REC's over de inzet van preventieve ambulante begeleiding in het preventieprogramma van de Rebound.
- Herijking van de doelgroepen Onderwijsopvang. In welke mate moet de opvang in staat zijn om zware gedragsstoornissen aan te nemen/te begeleiden?
- Zet in op versterking van de samenwerking tussen de ZAT's en de onderwijsopvang.

Samenwerking REC's

Dit thema is niet expliciet onderzocht. Wel is uit de verschillende reacties van het onderwijsveld een aantal conclusies te trekken.

Allereerst geven scholen aan dat zij niet in staat zijn alle (gedrags)problemen een passend onderwijs- en begeleidingsperspectief te geven. Met name leerlingen met een ernstige gedragsstoornis (of een combinatie van problematieken) zijn te zwaar. Ook de onderwijsopvangvoorziening biedt voor deze groep (op dit moment) geen oplossing. Voorbijgaand aan de wachtlijsten voor onderzoek en plaatsing is REC cluster 4 de geëigende partner. De aanbevelingen zijn:

- Zorg voor een voor alle partijen helder continuüm van zorg, waarin op basis van expertise en ambitie en verdeling van taken voor zorgleerlingen tussen scholen voor regulier onderwijs, opvangvoorzieningen en REC's wordt verdeeld.
- Dit vereist een explicitering van de zorg binnen het regulier voortgezet onderwijs. Hierbij passend zijn de eerder genoemde eisen aan de kwaliteit van de zorgstructuur en het meetbaar maken van zorgdoelen.
- Spreek de twee diensten voor ambulante begeleiding van het RMPI en Horizon aan op samenwerking opdat het regulier onderwijs vanuit één regie de diensten geleverd krijgt.
- Maak afspraken over vaste ambulante begeleiders en vaste tijden.
- Ga de mogelijkheden na om de ambulante dienstverlening, in samenwerking met de beide REC instellingen vanuit het samenwerkingsverband te organiseren.

Posities van ouders en leerlingen met een rugzak

Ouders van leerlingen met een rugzak zijn overwegend tevreden met hun keuze voor het reguliere onderwijs. Er zijn wel een aantal aanbevelingen die gedaan kunnen worden op basis van wensen die zij hebben:

- Zorg voor meer persoonlijke begeleiding van de leerling
- Geef aandacht aan houdingsaspecten van docenten
- Beschrijf in het schoolbeleid wat de school doet om ouders te betrekken bij de begeleiding van de leerling
- Investeer in betere communicatie. Plan vaste momenten om contact te hebben met de ouders.
- Er wordt aangedrongen op een wederzijdse betrokkenheid en een wederzijdse inspanningsverplichting. Maak ouders actieve partners in het begeleidingstraject door hen te stimuleren relevante informatie over hun kind aan te dragen en hen mee te laten denken bij het handlingsplan.

Ook de leerlingen zijn voor het merendeel positief over de begeleiding die zij ontvangen. Opvallend is de wens van een derde deel van de leerlingen dat zij graag les zouden willen krijgen (af en toe of tijdens bepaalde lessen) met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken. Deze wens ondersteunt de wens van scholen voor schoolinterne time-outs of varianten hierop.

De aanbevelingen zijn:

- Leg de leerlingbetrokkenheid vast in de zorgstructuur van de school.
- Maak de leerlingen mede verantwoordelijk voor hun eigen gedrag en betrek hen bij het opstellen van een handelingsplan.
- Maak een model voor een specifieke opvangklas en geef hier een flexibele invulling aan, afgestemd op de behoeften van de leerling.

1. Inleiding

In de notitie 'Vernieuwing van zorgstructuren in het funderend onderwijs' signaleerde de minister van OCW in september 2005 knelpunten in het onderwijs aan leerlingen die extra zorg nodig hebben. Bij de vernieuwing van de zorgstructuur, aldus de notitie, staat de zorgplicht centraal. Het complexe regelstelsel voor speciale leerlingenzorg wordt gedereguleerd waarbij de scholen en hun besturen de verantwoordelijkheid krijgen om voor alle leerlingen, ongeacht hun beperking, een passend onderwijsaanbod te realiseren. Hierbij wordt de positie van de ouders versterkt. Ook de bekostigingssystematiek, indicatiestelling en inspectietoezicht wordt aangepast. In februari 2006 heeft de Kamer ingestemd met de uitwerking van deze voorstellen.

Scholen en besturen krijgen hierbij meer vrijheid in de wijze waarop zij de leerlingenzorg organiseren. Hiermee, zo is het streven, wordt ook de bekostigingssystematiek en de indicatiestelling vereenvoudigd en wordt het inspectietoezicht aangepast. In tegenstelling tot de huidige situatie waarin voor elke leerling een budget volgt, zou vooraf het budget kunnen worden vastgesteld waarna de verdeling van middelen op een lager niveau (samenwerkingsverband) vorm moet krijgen. Een andere optie is dat er toch (nog) vast wordt gehouden aan de huidige rugzakfinanciering, maar deze verder verrijnd zal worden. Met het instellen van de zorgplicht wordt de positie van de ouders versterkt.

Voor deze regio betekent dit concreet dat het samenwerkingsverband Voorne-Putten/Rozenburg (VPR) meer verantwoordelijkheid krijgt met betrekking tot de opvang van leerlingen die extra zorg behoeven, al dan niet in het regulier voortgezet onderwijs. Daarom moet er een weloverwogen besluit worden genomen over de beleidsvorming van het samenwerkingsverband.

In mei 2006 hebben de zorgcoördinatoren een studiereis naar Zweden gemaakt. Zij bezochten daar scholen en instellingen die zich bezighouden met (het organiseren van) het onderwijs aan leerlingen met een specifieke leerbehoefte. Naar aanleiding van de studiereis zijn door het Netwerk Interne Zorg van het samenwerkingsverband drie aanbevelingen geformuleerd en aangeboden aan het bestuur van het samenwerkingsverband. Deze aanbevelingen luiden:

1. Formuleer een visie op de integratie van zorg en zorgleerlingen (leerlingen met een specifieke leerbehoefte) gebaseerd op het uitgangspunt: 'samen waar het kan, apart waar het moet'.
2. Start één of enkele pilots rond de integratie van zorg en zorgleerlingen.
3. Creëer de randvoorwaarden waarbinnen integratie van zorg en zorgleerlingen mogelijk is.

Met name de tweede aanbeveling, het starten van pilots, scherpte de discussie aan. Deze pilots zouden specifieke deskundigheden moeten aanbieden. Op deze wijze ontstaan netwerken van specialistische opvang voor duidelijk te kenmerken doelgroepen. Een dergelijk dekkend netwerk zou bijdragen aan de 'basisopvang' van leerlingen met specifieke behoeften en zou, aldus de NIZ-groep, de druk op de onderwijsopvangvoorzieningen verkleinen.

De scholen voor voortgezet onderwijs in de regio Voorne-Putten/Rozenburg bewandelen twee sporen wat betreft de opvang, zorg en onderwijs voor leerlingen met specifieke (gedrags) problemen. Zo is er in oktober 2006 een bovenschoolse onderwijsopvangvoorziening georganiseerd. De voorziening is bedoeld voor leerlingen die de zorg van de scholen overstijgen. Hier worden

niet alleen reboundleerlingen opgevangen, maar kunnen ook leerlingen in de trajecten Herstart en Op de Rails geplaatst worden.

Het tweede spoor is het opnemen van rugzakkers in het reguliere onderwijs. Het aantal rugzakkers binnen de scholen van het samenwerkingsverband groeit in snel tempo. Mede hierdoor hebben de scholen voor regulier voortgezet onderwijs in toenemende mate te maken met leerlingen met fikse leer- en gedragsproblemen en -stoornissen. Er is geen zicht op hoe het deze leerlingen vergaat. Daarnaast zijn er de REC-scholen, met onder andere onderwijs en begeleiding aan leerlingen met een brede variëteit aan gediagnosticeerde leer- en gedragsstoornissen.

Hoe verhoudt zich 'Passend Onderwijs' tot deze ontwikkelingen? Welke zorgarrangementen, om in de taal van 'Passend Onderwijs' te spreken, bieden de scholen? Hoe specialistisch is de geboden expertise? Waar houdt de zorg van het regulier onderwijs op en waar begint het aanbod van de onderwijsopvangvoorziening? En tenslotte, welke afspraken moeten in het kader van verdeling van expertise met het REC gemaakt worden?

Om de bestuurlijke beleidsdiscussie weloverwogen te kunnen voeren heeft het bestuur besloten tot een onderzoek waarin de huidige stand van zaken in kaart wordt gebracht en de visie van scholen op zorg en de hierin gewenste ontwikkelingen helder gemaakt zouden moeten worden.

Als uitgangspunt is voor het onderzoek de onderstaande vraag geformuleerd:

Aan welke "zorgleerlingen" bieden de scholen voor regulier voortgezet onderwijs (inclusief praktijkonderwijs) hulp en hoe zien de scholen de toekomstige ontwikkeling van de eigen zorgexpertise in relatie tot de collega-scholen, de voorziening van onderwijsopvang en het voortgezet speciaal onderwijs?

De term zorgleerlingen moet breed worden opgevat. Het gaat hierbij niet alleen om de cluster leerlingen maar om alle leerlingen die meer van de scholen vragen dan alleen onderwijs. (b.v. dyslectische leerlingen, leerlingen met sociaal-emotionele problematiek, lichtere vormen van ADHD).

De onderzoeksvraag is uitgesplitst in vier deelvragen met elk weer een aantal subvragen. Zie hiervoor hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 tot en met 9 geven de onderzoeksresultaten en de beleidsaanbevelingen per onderzoeksdeel weer.

2. Onderzoeksvragen, werkwijze en tijdpad

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is de volgende informatie per school verzameld.

1. Kwantitatieve gegevens met betrekking tot de cluster leerlingen

Hierbij gaat het om vragen als: hoeveel rugzakleerlingen zitten er op school, in welk leerjaar, welke leerweg, etc.

2. Kwalitatieve gegevens van de cluster leerlingen

Hier wordt informatie verzameld aan de hand van o.a. de volgende vragen:

- Met welke rugzakleerlingen gaat het goed? Met welke leerlingen minder? Wat is de belangrijkste reden?
- Hoe wordt de leerlinggebonden financiering (het geld van de rugzak) ingezet?
- Wat zijn de ervaringen van de school met de ambulante begeleiding?
- Is de geboden zorg binnen de school aan leerlingen met een rugzak voldoende? Zo niet, wat is nodig?

Deze informatie van de school wordt aangevuld door zowel bij de leerlingen als bij hun ouders dezelfde soort vragen te stellen. Hiermee wordt van meerdere kanten informatie verkregen over het functioneren van de leerling met rugzak binnen het reguliere voortgezet onderwijs.

3. Kwalitatieve gegevens van de alle “zorgleerlingen” op school

Hierbij gaat het om informatie over alle zorgleerlingen. Zowel de leerlingen die geen indicatie hebben voor één van de clusters maar wel als “zorgleerling” gedefinieerd worden alsmede de cluster leerlingen. De volgende vragen zullen worden gesteld.

- Welke leerlingen met speciale zorgbehoeften kan de school goed begeleiden? Hoe is dit mogelijk gemaakt?
- Welke leerlingen neemt de school niet aan en waarom niet?
- Welke leerlingen stromen af nadat ze geplaatst zijn en wat is hun problematiek?
- Welke leerlingen zijn nog “net” binnen te houden maar vragen wel veel zorg en aandacht?
- Is het wenselijk om het zorgaanbod (expertise) uit te breiden? Zo ja, hoe en waarom?

4. Wat zijn de ambities en de grenzen van deze ambities van scholen m.b.t. zorgleerlingen, inclusief de rugzakkers

Deze laatste vraag is belangrijk in verband met de in te nemen positie, resp. samenwerking met de REC-scholen. Afhankelijk van de positie die het reguliere onderwijs inneemt m.b.t. het onderwijs en de zorg voor leerlingen met specifieke behoeften zou de relatie regulier onderwijs - REC scholen opnieuw gedefinieerd kunnen worden. In dit kader wordt ook informatie vergaard vanuit REC-Rijndrecht.

Werkwijze

De scholen zijn benaderd met een vragenlijst voor het verzamelen van de kwantitatieve gegevens. Op basis van deze informatie is er een (telefonisch) interview afgenomen bij de zorgcoördinatoren (of met de zorg belaste functionaris). De leerlingen en ouders zijn benaderd met een vragenlijst. De meeste scholen hebben ervoor gekozen om de leerlinglijsten te laten afnemen door de mentor of door de ambulante begeleider. Veelal was hier sprake van een 1 op 1 situatie. De ouders hebben de lijst per post thuisgestuurd gekregen met het verzoek deze in te vullen. Zie de bijlage voor de vragenlijsten en de response overzichten.

Tijdpad

Het onderzoek is gestart in november 2006 en de resultaten zullen medio april 2007 gepubliceerd worden.

3. Overzicht zorgleerlingen, inclusief rugzakkers

School	Totaal aantal leerlingen	Aantal met lwo	% lwo	Aantal met rugzak	% rugzak	Aantal met rugzak in lwo klas
Einsteinlyceum	694	0	0%	5	<1%	0
GSG Helinium	1714	245	14%	22	1%	10
Maerlant College - Jan Mathijssenlaan	791	0	0%	2	<1%	0
Maerlant College - ODC Markant	62	40	65%	16	26%	16
Maerlant College - van Sleenstraat	338	147	43%	4	1%	0
Nova College - Charles de Foucauld	343	0	0%	10	3%	0
OSG De Eilanden	396	128	32%	4	1%	2
OSG Ring van Putten	1288	0	0%	5	<1%	0
Penta College CSG Angelus Merula	1200	0	0%	5	<1%	0
Penta College CSG Bahûrim	260	0	0%	8	3%	0
Penta College CSG Blaise Pascal	1436	0	0%	7	<1%	0
Penta College CSG Godfried Richter	238	0	0%	Nvt	Nvt	0
Penta College CSG Jacob van Liesveldt	1270	0	0%	7	<1%	0
Penta College CSG De Oude Maas	1027	347	34%	11	1%	5
Penta College CSG West-IJsselmonde	546	199	36%	1	<1%	1
Praktijkschool De Schakel	110	0	0%	3	3%	0
Praktijkschool De Sluis	294	0	0%	7	2%	0
Wellantcollege Brielle	732	291	40%	16	2%	2
TOTAAL	12.739	1397	11%	133	1%	36

Aanbeveling

Het komt voor dat van rugzakkers niet bekend is of zij in aanmerking komen voor een lwo- of pro-beschikking. T.b.v. de juiste plaatsing en de correcte financiële afhandeling dienen alle geïndiceerde leerlingen die toegelaten worden in het regulier voortgezet onderwijs onderzocht te worden op dubbele indicatie.

4. Rugzakkers in de school

4.1. Gaat het goed met de rugzakleerlingen in het voortgezet onderwijs?

Resultaten

Er zitten op dit moment 133 rugzakleerlingen in het voortgezet onderwijs. Er zijn ongeveer 15 tot 20 leerlingen (11 - 15%) waar het niet goed mee gaat. Als de rugzakleerlingen het onderwijs en de zorg van de school te boven gaan, worden o.a. de volgende redenen gegeven:

- Er is sprake van een combinatie van stoornissen, b.v. ADHD met ODD.
- De ambulante begeleiding moet nog opgestart worden.
- Om redenen van matige of problematische thuissituatie en de effecten die dit heeft op het welbevinden van de leerling.
- Door minder goed contact tussen de ambulante begeleider en school en tussen de ambulante begeleider en de leerling.

Aanbevelingen

- Let bij de aanmelding van een rugzakleerling bij het regulier onderwijs goed op de thuissituatie. Een stabiele en coöperatieve thuissituatie (zeker bij cluster leerlingen) draagt bij aan schoolsucces.
- Ga na of de rugzakleerling bij de toelating al ambulante begeleiding heeft.
- Houdt zicht op, resp. stimuleer en intensiveer het contact met de ambulante begeleiding, zowel op schoolniveau als op leerlingniveau.

4.2. Hoe wordt het geld van de leerlinggebonden financiering ingezet?

Resultaten

De leerlinggebonden financiering wordt besteed aan de begeleiding van de leerling binnen de school (extra begeleiding van een mentor, remedial teacher, vertrouwenspersoon, e.d.). Verder worden er materialen aangeschaft, meestal specifiek voor de desbetreffende leerling, maar in een aantal situaties ook voor algemeen gebruik. NB. De REC-school ontvangt (separaat) een financieel deel voor de ambulante begeleiding.

Een kleiner deel van het bedrag leerlinggebonden financiering wordt besteed aan:

- coördinerende activiteiten van rugzakcoördinator of zorgcoördinator
- trainingen (sova/faalangstreductietrainingen)
- een eigen werkplaats
- het zorgteam
- professionalisering van personeel

Aanbevelingen

- Neem voorafgaand aan het begeleidingstraject contact op met de diensten ambulante begeleiding om afspraken te maken over de inzet van de ambulante begeleiding.
- Voeg de gelden (leerlinggebonden financiering) van de rugzakkers bijeen door bij de start van het schooljaar met de ambulante diensten afspraken te maken over de inzet van bijvoorbeeld één ambulante begeleider ('geclusterd') in plaats van verschillende ambulante begeleiders.

4.3. Ervaringen van de school met ambulante begeleiding

Resultaten

De scholen die ambulante begeleiding ontvangen vanuit de REC-scholen cluster 1, 2 en 3 zijn hierover tevreden. De mening over de begeleiding van de ambulante begeleiding van de cluster 4 leerlingen is overwegend positief te noemen. Als redenen voor deze positieve waardering worden genoemd het frequent schoolbezoek en de regelmatige contacten tussen de ambulante begeleider en de leerling, ouders en school. Hierbij draagt de ambulante begeleider ook zorg voor kennisverbreding.

Van de 17 scholen zijn er 3 scholen minder positief over de ambulante begeleiding van cluster 4. De redenen die genoemd worden zijn:

- Te weinig op school.
- Moeizaam contact tussen de ambulante begeleider, de school en de leerling.
- Lange wachtlijsten.

Aanbevelingen

- Maak duidelijke afspraken m.b.t. tijdsinvestering en aanwezigheidsplaats van de ambulante begeleider.
- Zorg voor vaste ambulante begeleider(s) voor de school.
- Stel een rugzakcoördinator aan voor het overleg met de ambulante diensten en de coördinatie van de ambulante begeleiding op de school. Een alternatief is de aanstelling van één persoon die gespecialiseerd is in de aanpak/behandeling van gedragsproblematiek.

4.4. Voor hoeveel leerlingen is preventieve ambulante begeleiding ingezet? En wat zijn de ervaringen hiermee?

Resultaten

Er zijn maar twee scholen die gebruik hebben gemaakt van preventieve ambulante begeleiding. Deze scholen hebben hiermee goede ervaringen opgedaan. De overige scholen zijn niet bekend met preventieve ambulante begeleiding. Deze scholen geven echter wel aan geïnteresseerd te zijn in deze dienstverlening van het REC.

Aanbevelingen

- Leg contact met de REC's over de inzet van preventieve ambulante begeleiding ten aanzien van de procedure en de inzet.
- Verstrek vanuit het samenwerkingsverband informatie aan de scholen over de mogelijkheden van inzet van preventieve ambulante begeleiding in overleg met het REC.
- Zet intensief in op preventieve ambulante begeleiding binnen de onderwijsopvang.

4.5. Is de geboden zorg binnen de school voldoende?

Resultaten

Over het algemeen beschrijven de scholen de geboden zorg aan cluster leerlingen als voldoende (voor zover het mogelijk is om hierover uitspraken te doen op basis van de huidige kortlopende ervaringen).

Voor een aantal leerlingen met een ASS en leerlingen met ernstige gedragsproblemen (al dan niet in combinatie met andere problematiek) wordt de zorgstructuur van de school als ontoereikend

beschreven. Er worden verschillende suggesties gegeven voor het verbeteren of uitbreiden van de zorg. Scholing van personeel en schoolinterne specialismen/klimaatgroepen wordt daarbij het meest genoemd.

Aanbevelingen

- Zet in op scholing van het personeel t.b.v. de verbreding en verdieping van de zorgbreedte.
- Stel een eigen orthopedagoog aan. Per school, of in de centrale dienst van het samenwerkingsverband.
- Pas het lokaal aan de behoeften van de leerlingen aan.
- Creëer ruimtes voor leerlingen met een speciale zorgvraag, bijvoorbeeld rustruimtes, individuele werkplekken, e.d.
- Organiseer 1 op 1 situaties voor leerlingen die dat tijdelijk nodig hebben. Dit kan worden uitgevoerd door een schoolmaatschappelijk werker, geschoolde klassenassistent of een andere professional.
- Organiseer een schoolinterne time-out: een apart klaslokaal voor tijdelijke situaties (vanaf één lesuur tot meer) met hulpverlening.
- Creëer een aparte onderwijsvoorziening binnen de school voor specifieke problemen. Indien gewenst, maak hierin als school een keuze voor een specialisme.

5. Zorgleerlingen in de school

5.1. Welke ervaringen heeft de school met de omgang met specifieke leerbehoeften, leerlingen met beperkingen, leerlingen met afwijkend gedrag? En welke leerlingen met speciale zorgbehoeften kan de school goed begeleiden?

Resultaten

Vrijwel alle scholen hebben leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Scholen hebben de meeste ervaring met dyslectische leerlingen en met leerlingen met faalangst. Hiervoor worden begeleidingsprogramma's gebruikt en beschikken scholen over speciale trajecten en materialen. Het merendeel van de scholen vindt zichzelf goed in staat leerlingen met dyslexie en faalangst te begeleiden. In een enkel geval worden deze leerlingen geholpen in een buitenschoolse voorziening. Driekwart van de scholen heeft te maken met leerlingen met een ASS (m.n. PDD-NOS). Andere problemen die worden genoemd zijn angststoornissen, sociaal emotionele problemen en gedragsproblemen. Wat betreft leerproblemen heeft men met name ervaring met leerlingen met dyscalculie en met leerlingen met een verbaal-performale kloof. Een aantal scholen geeft aan dat zij leerlingen met ADHD, PDD-NOS, leerproblemen en sociaal emotionele problemen goed kunnen begeleiden. Een kleine setting werkt hierop bevorderend.

Uit de beantwoording van de vraag blijkt ook dat scholen aandacht hebben voor de omgeving van de leerling. Zo wordt er op een aantal scholen speciale hulp geboden aan leerlingen met een andere culturele achtergrond of worden leerlingen met een problematische thuissituatie extra begeleid.

Aanbevelingen

- Zet binnen de scholen van het samenwerkingsverband in op deskundigheidsbevordering op alle problematieken, met name gericht op handelingswijzers en didactiek.
- Stel kwaliteitseisen aan de zorgstructuur en aan de zorgcoördinatie (Zorg Advies Team, zorgcoördinator).
- Maak de zorg (output) meetbaar en formuleer smart de zorgdoelen.

5.2. Welke leerlingen neemt de school niet aan en waarom niet?

Resultaten

Het antwoord is eenduidig: scholen nemen een leerling niet aan als de zorgvraag van de leerling het zorgaanbod van de school overstijgt. Daarbij zijn twee zaken aan de orde: het gedrag van de leerling werkt belemmerend voor het onderwijs aan de overige leerlingen en de tijd die men steekt in begeleiding en hulpverlening is onevenredig. In veruit de meeste gevallen gaat het om leerlingen met ernstige gedragsproblematiek.

Aanbeveling

- Stel als school grenzen aan de te bieden zorg, resp. zorgleerlingen (kwantiteit en kwaliteit).
- Als de zorg voor een leerling de draagkracht van de school te boven gaat, draag de leerling tijdig over aan een school/ instelling die nieuwe perspectieven aan de leerling kan bieden.

5.3. Welke leerlingen stromen af en wat is hiervoor de reden?

Resultaten

Over het algemeen kan gesteld worden dat leerlingen zelden afstromen naar een andere school. Wanneer het aan de orde is, heeft dat meestal te maken met zware gedragsproblematiek. Deze leerlingen redden het niet wegens verslechterde resultaten als gevolg van hun houding/ motiva-tieproblemen, waardoor zij het zorgaanbod van de school overstijgen. In de meeste gevallen stromen deze leerlingen uit naar het speciaal voortgezet onderwijs of een ‘Rebound-achtige’ voorziening. Er zijn ook leerlingen die binnen de school afstromen. De oorzaken hiervoor kunnen divers zijn, van niet kunnen en/of niet willen.

Aanbevelingen

- Selecteer vanuit de groep afstromers de leerlingen die door gebrek aan motivatie (en niet door een te laag niveau) afstromen en ga na aan welke materialen, leermiddelen, methodie-ken, e.d. deze leerlingen behoefte hebben.
- Versterk de zorgbreedte op het havo en vwo door in te zetten op zorgstructuur en deskundig-heidsbevordering van docenten.
- Zet in op de (zorg)attitude van de competenties van de docenten. Begrip voor de leerling en zijn/haar problematiek.

5.4. Welke leerlingen binnen de school vragen relatief gezien de meeste aandacht en hebben de meest ingewikkelde zorgbehoefte?

Resultaten

Leerlingen met ernstige gedragsproblemen vragen de meeste aandacht. Leerlingen met ODD in combinatie met ADHD wordt daarbij vaak genoemd. Een klein aantal scholen geeft aan dat leer-lingen met ADHD, een problematische thuissituatie (vaak in combinatie met gedragsproblemen) of een stoornis uit het autistisch spectrum, een ingewikkelde zorgbehoefte hebben. Twee scholen maken hierbij de kanttekening dat de zorgbehoefte sterk afhangt van de (attitude) van de leer-ling zelf, diens situatie, maar is ook afhankelijk van de inzet die vanuit de school geleverd kan worden (met name de inzet van de mentor).

Aanbevelingen

- Ook bij deze vraag de aanbeveling, organiseer aan de school een aparte onderwijsvoorziening voor specifieke problemen of door de vorming van klimaatgroepen voor specifieke doelgroepen.
- Leg hierbij ten behoeve van het continuüm van zorg de link met de REC-scholen en de onder-wijsvoorziening.

6. Toekomst van de zorg in de school

6.1. Is het wenselijk om het zorgaanbod van de school uit te breiden?

Zo ja, op welk gebied, voor welke doelgroep is uitbreiding gewenst en wat is hiervoor nodig?

Resultaten

Vrijwel alle scholen hebben behoefte aan het uitbreiden of verbeteren van de zorg. Het gaat met name om bijscholing van het personeel. Dit vanwege de grote diversiteit aan leerlingen met verschillende beperkingen die binnen het reguliere onderwijs aanwezig is. De scholen geven aan behoefte te hebben aan kennisvergroting om de leerlingen met die beperkingen goed te begeleiden. Expertisevergroting van docenten wordt het meest genoemd. Een aantal scholen geeft aan graag te willen beschikken over mensen met specialistische kennis zoals een orthopedagoog en een maatschappelijk werker. Ook het aanbieden van huiswerkbegeleiding wordt genoemd.

Aanbevelingen

- Zet in op scholing van het personeel t.b.v. de verbreding en verdieping van de zorgbreedte.
- Stel een eigen orthopedagoog aan. Per school, of in de centrale dienst van het samenwerkingsverband.

6.2. Zijn er wensen ten aanzien van het starten van een specifieke pilot binnen de zorgstructuur van de school?

Resultaten

Tweederde van de scholen geeft aan geen behoefte te hebben aan het starten van een specifieke pilot. Een veel gebruikt argument is dat zij liever de leerlingen met een beperking integreren in reguliere klassen, o.a. met het oog op hun functioneren later in de maatschappij. Er zijn vijf scholen die mogelijk belangstelling hebben voor een pilot op dit terrein.

Aanbevelingen

- Creëer ruimtes voor leerlingen met een speciale zorgvraag, bijvoorbeeld rustruimtes, individuele werkplekken, e.d.
- Organiseer 1 op 1 situaties voor leerlingen die dat tijdelijk nodig hebben. Dit kan worden uitgevoerd door een schoolmaatschappelijk werker, geschoolde klassenassistent of een andere professional.
- Organiseer een schoolinterne time-out, bijvoorbeeld met een aparte klas voor leerlingen met gedragsproblemen. Er zijn twee scholen die hiervoor belangstelling hebben (een reguliere school voor voortgezet onderwijs en een school voor praktijkonderwijs)
- Creëer een aparte onderwijsvoorziening voor specifieke problemen. Indien gewenst, maak hierin als school een keuze voor een specialisme. Genoemd is een voorziening voor de groep ADHD'ers binnen de school en het opstarten van een speciale klas voor kinderen met een autisme spectrum stoornis.

6.3. Hoe zou men in de toekomst de ambulante diensten en de expertise van het REC het beste kunnen inzetten binnen de zorgstructuur van de school?

Resultaten

Over het algemeen zijn de scholen tevreden over de manier waarop de huidige ambulante begeleiding wordt ingezet. Vaste tijden en vooral vaste begeleiders zijn hierbij belangrijk. Er wordt aangegeven dat het werken met geclusterde gelden kostenbesparend kan werken. Ook wordt opgemerkt dat het soms lastig is dat er bij de cluster 4 leerlingen twee verschillende ambulante diensten zijn betrokken.

Aanbevelingen

- Spreek de twee diensten voor ambulante begeleiding van het RMPI en Horizon aan op samenwerking opdat het reguliere onderwijs vanuit één regie de diensten geleverd krijgt.
- Maak met de twee diensten voor ambulante begeleiding afspraken over vaste ambulante begeleiders en vaste tijden.
- Ga de mogelijkheden na om de ambulante dienstverlening, in samenwerking met de beide REC instellingen vanuit het samenwerkingsverband te organiseren.

6.4. Hoe ziet de ideale zorgstructuur van uw school er volgens u in de toekomst uit?

Resultaten

Bijna alle scholen willen inzetten op meer zorg voor hun leerlingen. Maar voor meer zorg in het reguliere onderwijs is geld en tijd nodig. Met dit geld wil men de docenten/mentoren bijscholen zodat zij meer expertise krijgen om leerlingen met verschillende stoornissen te kunnen begeleiden. Ook wil men het aantal uren van deskundigen die al werkzaam zijn binnen de school (de remedial teacher, zorgcoördinator, schoolmaatschappelijk werker) uitbreiden. Daarnaast is door een aantal scholen genoemd dat het aanstellen van een orthopedagoog wenselijk is, mede om zo vroegtijdig stoornissen te signaleren en preventief te werk te gaan.

Doel van al deze maatregelen is om de leerlingen langer intern op te kunnen vangen en hen adequate zorg te bieden.

Aanbevelingen

- Faciliteer vanuit het samenwerkingsverband scholing van het personeel t.b.v. de verbreding en verdieping van de zorgbreedte, organiseer bijvoorbeeld een studiedag voor mentoren.
- Wederom komt de wens naar voren voor de eigen orthopedagoog. Opvallend zijn de preventieve taken die de scholen aan de orthopedagoog toebedelen.

6.5. Welke ideeën/wensen heeft u ten aanzien van de organisatie van de zorgstructuur binnen het samenwerkingsverband?

Resultaten

Regelmatig contact tussen de zorgcoördinatoren onderling wordt vaak genoemd. Een aantal scholen geeft expliciet aan dat zij het Netwerk Interne Zorg wil handhaven. Een centraal aanspreekpunt bij een samenwerkingsverband is wenselijk voor een aantal scholen. Deze persoon kan begeleiden bij de aanvraag van een rugzak en kan ingeschakeld worden bij incidentele gevallen (b.v. voor observatie).

Aanbevelingen

- Handhaving van het netwerk Interne Zorg.
- De mogelijkheid voor leerlingen met ASS of gedragsproblematiek om (gedeeltelijk) in een aparte omgeving les te krijgen
- Hulp bij het opzetten van een nieuwe zorgstructuur
- Een PCL met RVC functie die ook het regionaal zorgbudget mag afgeven.

7. Verslag van het interview met de Onderwijsopvangvoorziening

Ook de onderwijsopvangvoorziening 'Rebound VPR' heeft aan het onderzoek 'Passend Perspectief' deelgenomen. Met de coördinator van Rebound is aan de hand van de vragenlijst voor scholen een interview gehouden. Vanwege de bijzondere positie van de voorziening voor onderwijsopvang is het interview in een apart hoofdstuk geplaatst.

De onderwijsopvangvoorziening 'Rebound VPR', gestart in oktober 2006, heeft tot het moment van het interview nog maar één leerling met een rugzak onder haar hoede gehad. Het betreft een leerling met een rugzak voor ADHD, met daarbij oppositioneel gedrag. Het ligt in de bedoeling de leerling terug te plaatsen naar de school van herkomst en niet te verwijzen naar een cluster 4 school. Met zowel de leerlinggebonden financiering als de ambulante begeleiding is nog nauwelijks ervaring opgedaan.

De onderwijsopvangvoorziening heeft in de afgelopen maanden veel ervaring kunnen opdoen met leerlingen met specifieke leerbehoeften, beperkingen en met afwijkend gedrag. De onderwijsopvangvoorziening biedt plaats aan twee groepen leerlingen, de Reboundleerlingen en de leerlingen voor het traject 'Op de Rails'.

Op de vraag welke leerlingen de onderwijsopvangvoorziening aanneemt en welke leerlingen niet worden aangenomen wordt geantwoord dat over het algemeen geen leerlingen worden geplaatst met een ernstige psychiatrische problematiek, heftige drugsproblemen of wanneer sprake is van criminaliteit en/of een justitieel traject.

Er is twee keer een leerling afgestroomd. Eén maal om reden van te heftige problematiek. Deze leerling is versneld naar het RMPI gegaan. In de andere situatie voelde de leerling zich niet veilig (werd niet geaccepteerd door andere leerlingen) en is versneld naar een school voor praktijkonderwijs gegaan.

De leerlingen met externaliserend gedrag vragen de meeste aandacht en hebben de meest ingewikkelde zorgbehoeften. Overigens bevinden zich alle leerlingen 'op het randje'. Bij veel leerlingen uit het 'Op de Rails-traject' wordt gedacht aan plaatsing op een clusterschool.

Een aparte setting voor de 'extreme problematieken' wordt wenselijk geacht. Het gaat dan om de leerlingen die te heftige problematieken hebben om in aanmerking te komen voor Rebound. Als idee voor een alternatieve setting zou een woonhuis de locatie kunnen zijn voor de 'extreme gevallen'. Verder wordt de wens kenbaar gemaakt meer preventief te werken opdat de drempel om leerlingen aan te melden wordt verlaagd. Andere ideeën/wensen zijn een gebundelde administratie en een Centrale Intake.

8. Resultaten vragenlijst voor de ouders over de begeleiding van de school

Resultaten

Er zijn 68 ouders die de vragenlijst hebben ingevuld. 88% van deze ouders zegt dat het over het algemeen goed gaat met hun zoon/dochter op school en 91% dat hij/zij zich prettig voelt op school.

Zes van de ouders geeft aan dat hun kind geen ambulante begeleiding krijgt op het moment van het invullen van deze lijst.

81% van de ouders is tevreden over de zorg/hulp die hun kind ontvangt op school, 19% van deze ouders is minder tot niet tevreden over deze zorg. 66% van de ouders geeft aan betrokken te zijn bij de manier waarop de rugzakgelden worden ingezet.

9 % van de ouders wil hun zoon/dochter het liefst op een school voor speciaal onderwijs plaatsen. 63% van de ouders zou graag zien dat hun zoon/dochter in de toekomst (af en toe of tijdens bepaalde vakken) onderwijs zou kunnen volgen in speciale klassen binnen de school.

Uit de open vragen blijkt dat ouders graag een aantal zaken zouden willen veranderen in de begeleiding op de school. Er is een grote verscheidenheid aan suggesties.

De volgende worden meerdere malen genoemd.

- Kleinere school met kleine klassen met meer persoonlijke begeleiding van docenten (nu hebben docenten de klassen/leerlingen niet altijd onder controle).
- Docenten die uit zichzelf actie ondernemen en begrip voor en kennis over de beperking van de leerling hebben.
- Bij hulp rekening houden met persoonlijke omstandigheden.
- Betere communicatie m.b.t. afspraken in brede zin.
- Extra huiswerkbegeleiding binnen de school.
- Goed overleg tussen de ambulante begeleiders en docenten en docenten onderling.
- Ouders wensen meer betrokken te worden bij de begeleiding van hun kind (b.v. door een evaluatie eens in de zoveel tijd/tijdig geïnformeerd te worden en inzicht te krijgen in de besteding van de rugzak gelden).

Een aantal andere opmerkingen:

- De wachttijd voor ambulante begeleiding is te lang.
- De intentie van docenten en begeleiders is goed maar de middelen en tijd voor hulp ontbreken.
- Het aanstellen van één persoon die de gehele schoolloopbaan rugzakkers begeleid is wenselijk.
- Docenten moeten minder vaak hun mening opleggen aan leerlingen en beter praten en luisteren.
- Meer kennis bij docenten m.b.t. stoornissen als ADHD en vormen van autisme.
- Meer gebruik van hulpmiddelen, met name de pc.

Aanbevelingen

- Beschrijf in het schoolbeleid wat de school doet om ouders te betrekken bij de begeleiding van de leerling.
- Plan bijvoorbeeld vaste momenten om contact te hebben over de actuele stand van zaken opdat ouders tijdig geïnformeerd worden.

- Creëer een wederzijdse betrokkenheid en leg een wederzijdse inspanningsverplichting vast. Maak de ouders actieve partners in het begeleidingstraject door hen te stimuleren relevante informatie over hun kind aan te dragen en hen mee te laten denken bij het handelingsplan.
- Help docenten bij het verbeteren van gespreksvaardigheden en/of schakel een maatschappelijk werker in om samen met de ouders gesprekken te voeren.
- Train of begeleid docenten zodat zij meer kennis hebben van verschillende stoornissen en leren hiermee om te gaan.
- Geef aandacht aan houdingsaspecten van docenten.
- Stel kwaliteitseisen op voor de zorgstructuur van scholen.

9. Resultaten vragenlijst voor de leerling over de hulp op school

Er zijn 83 leerlingen die de vragenlijst hebben ingevuld. Hiervan geeft 89% van de leerlingen aan dat het over het algemeen goed gaat op school, 88% voelt zich prettig op school. De tevredenheid over de aandacht/ hulp die leerlingen krijgen is hoog: 88% is over het algemeen tevreden. 19% van deze leerlingen zegt geen extra hulp te krijgen op school.

23 leerlingen hebben geen ambulante begeleiding. Van de leerlingen die wel ambulante begeleiding krijgen is 90% hierover tevreden.

31% van de leerlingen geeft aan dat ze graag les zouden willen krijgen (af en toe of tijdens bepaalde lessen) met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken.

De antwoorden op de open vragen ondersteunen de bovenstaande bevindingen. Het merendeel van de leerlingen is tevreden met de hulp die zij vanuit school krijgen.

Er wordt een aantal suggesties gegeven om de hulp te verbeteren:

- Het apart maken van luistertoetsen.
- Extra begeleiding bij bepaalde vakken.
- Hulp bij het plannen van huiswerk.
- Docenten denken mee en werken aan oplossingen (nemen initiatief) waarbij er regelmatig gesprekken worden gevoerd.
- Docenten hebben begrip voor de beperking maar behandelen de leerling wel gelijkwaardig (de meeste leerlingen willen niet opvallen).
- Meer met de pc werken.
- Tot slot noemen veel leerlingen dat zij graag op een rustige school zitten met kleine klassen, rustige kinderen in een veilig klimaat met directe hulp.

Aanbevelingen

- Voeg als kwaliteitseis toe aan de zorgstructuur van de school dat de leerlingbetrokkenheid is vastgelegd.
- Ga als school in gesprek met de leerlingen en maak hen mede verantwoordelijk voor hun eigen gedrag en bij het vinden van een oplossing. Betrek hen bij het opstellen van hun eigen handlingsplan.
- Maak een model voor een specifieke opvangklas en geef een flexibele invulling aan deze klas, afgestemd op de behoeften van de leerling, i.p.v. op de behoeften van de organisatie.
- Plan vaste momenten om contact te hebben met de leerling en schakel tijdig hulp in.
- Stel grenzen m.b.t. de klassengrootte en bepaal vooraf hoeveel 'drukke leerlingen'/leerlingen met gedragsproblemen er per klas worden toegelaten (dit heeft betrekking op klassen waarin leerlingen met een speciale zorgbehoefte zitten).

Bijlagen

1.	Overzicht van de verdeling van de rugzakleerlingen per cluster, per school	25
2.	Overzicht van de respons op de vragenlijsten van ouders en leerlingen per school	26
3.	Vragenlijsten voor de scholen en voor de interviews met de zorgcoördinatoren	27
4.	Vragenlijst voor ouders over de begeleiding van zoon/dochter/pupil op school	28
5.	Vragenlijst voor de leerling over de hulp op school	29
6.	Cumulatieve resultaten van de gesloten vragen van de vragenlijst voor ouders	30
7.	Cumulatieve resultaten van de gesloten vragen van de vragenlijst voor de leerling	31
8.	Cumulatieve resultaten van de open vragen van de vragenlijst voor ouders	32
9.	Cumulatieve resultaten van de open vragen van de vragenlijst voor de leerling	36
10.	De huidige zorgstructuur in historisch en Europees perspectief	40
	<i>De geschiedenis van de zorgstructuur binnen het Nederlandse onderwijs</i>	40
	<i>De zorgstructuur binnen het onderwijs in andere Europese landen</i>	42
	<i>Aanzetten voor nader onderzoek</i>	44
	<i>Literatuur</i>	45
11.	Aanbevelingen naar aanleiding van een studiereis naar Zweden	46

Bijlage 1. Overzicht van de verdeling van de rugzakleerlingen per cluster, per school

School	Aantal leerlingen met rugzak	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Einsteinlyceum	5		2		3
GSG Helinium	22		2	3	17
Maerlant College - Jan Mathijssenlaan	2		1		1
Maerlant College - ODC Markant	16		1		15
Maerlant College - van Sleenstraat	4			1	3
Nova College - Charles de Foucauld	10				10
OSG De Eilanden	4				4
OSG Ring van Putten	5		1		4
Penta College CSG Angelus Merula	5				5
Penta College CSG Bahûrim	8				8
Penta College CSG Blaise Pascal	7	1			6
Penta College CSG Godfried Richter	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Penta College CSG Jacob van Liesveldt	7	1		2	4
Penta College CSG De Oude Maas	11		4		7
Penta College CSG West-IJsselmonde	1			1	
Praktijkschool De Schakel	3		3		
Praktijkschool De Sluis	7		4		3
Wellantcollege Brielle	16*		2	1	12
Rebound	1				1
TOTAAL	134 (100%)	2 (1,5%)	20 (15%)	8 (6%)	103 (77%)

* Van 1 leerling is niet bekend tot welk cluster hij/zij behoort.

Bijlage 2. Overzicht van de respons op de vragenlijsten van ouders en leerlingen per school

School	Aantal leerlingen met rugzak	Aantal vragenlijsten ouder terug	% respons ouder	Aantal vragenlijsten leerling terug	% respons leerling
Einsteinlyceum	5	4	80%	4	80%
GSG Helinium	22	8	36%	5	23%
Maerlant College - Jan Mathijssenlaan	2	1	50%	2	100%
Maerlant College - ODC Markant	16	5	31%	10	63%
Maerlant College - van Sleenstraat	4	3	75%	4	100%
Nova College - Charles de Foucauld	10	6	60%	10	100%
OSG De Eilanden	4	1	25%	3	75%
OSG Ring van Putten	5	4	80%	4	80%
Penta College CSG Angelus Merula	5	4	80%	4 ¹	80% ¹ (100%)
Penta College CSG Bahûrim	8	4	40%	5	63%
Penta College CSG Blaise Pascal	7	2	29%	2 ²	29% ² (86%)
Penta College CSG Godfried Richter	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Penta College CSG Jacob van Liesveldt	7	4	57%	3	43%
Penta College CSG De Oude Maas	11	5	45%	8	73%
Penta College CSG West-IJsselmonde	1	1	100%	1	100%
Praktijkschool De Schakel	3	2	67%	2	67%
Praktijkschool De Sluis	7	7	100%	7	100%
Wellantcollege Brielle	16	7	44%	11	69%
Rebound	1	0	0%	1	100%
TOTAAL	134	68	51%	86³	64% (68%)

¹ 1 net opgestart, indien deze niet wordt meegeteld is de respons 100%

² 4 moeten nog opgestart worden, indien deze niet worden meegeteld is de respons 86%

³ 2 vragenlijsten niet scorebaar

Bijlage 3. Vragenlijsten voor de scholen en voor de interviews met de zorgcoördinatoren

Clusterleerlingen in de school

1. Met welke rugzakleerlingen gaat het goed? Met welke leerlingen gaat het minder? En wat is de reden hiervan?
2. Hoe wordt de leerlinggebonden financiering (geld van de rugzak) ingezet? Denk aan: aanschaf middelen, algemene voorzieningen in de school, extra zorg, begeleiding van docenten, etc.
3. Wat zijn de ervaringen van de school met de ambulante begeleiding? (kwaliteit en kwantiteit).
4. Voor hoeveel leerlingen is preventieve ambulante begeleiding ingezet? En wat zijn de ervaringen hiermee?
5. Is de geboden zorg binnen de school aan leerlingen met een rugzak voldoende? Zo niet, voor welke doelgroep is meer/iets anders nodig? Denk aan: meer mogelijkheden om gespecialiseerd personeel aan te trekken, aanpassingen in het gebouw, scholing voor onderwijsgevend personeel, kleinere klassen, onderwijsassistenten, etc.

Zorgleerlingen in de school (inclusief de rugzakleerlingen)

1. Welke ervaringen heeft de school met de omgang met specifieke leerbehoeften / leerlingen met beperkingen/ afwijkend gedrag?
2. Welke leerlingen met speciale zorgbehoeften kan de school goed begeleiden? Hoe is dit mogelijk gemaakt?
3. En welke leerlingen neemt de school niet aan en waarom niet?
4. Welke leerlingen stromen af en wat is hiervoor de reden?
5. Welke leerlingen binnen de school vragen relatief gezien de meeste aandacht en hebben de meest ingewikkelde zorgbehoefte? Het gaat hier om de leerlingen die nog net binnen te houden zijn. Om hoeveel leerlingen gaat het?

Toekomst van de zorg binnen de school

1. Is het wenselijk om het zorgaanbod (expertise) van de school uit te breiden? Zo ja, op welk gebied/ voor welke doelgroep is uitbreiding gewenst en wat is hiervoor nodig?
2. Zijn er wensen ten aanzien van het starten van een specifieke pilot binnen de zorgstructuur van de school? B.v. het starten van een aparte klas voor leerlingen met een bepaalde problematiek?
3. Hoe zou men in de toekomst de ambulante diensten en de expertise vanuit het REC het beste kunnen inzetten binnen de zorgstructuur van de school? Denk aan: werken met een of meerdere Ab-diensten, werken met geclusterde Ab-gelden, etc.
4. Hoe ziet de ideale zorgstructuur van uw school er volgens u in de toekomst uit?
5. Welke ideeën/wensen heeft u ten aanzien van de organisatie van de zorgstructuur binnen het samenwerkingsverband?

Verdere aanvullingen/opmerkingen/ideeën/wensen

1. Zijn er nog vragen die u gemist heeft?
2. Zijn er nog zaken waarvan u denkt dat ze de aandacht verdienen/ meegenomen moeten worden in het onderzoek?
3. Heeft u verder nog ideeën, wensen, opmerkingen?

Bijlage 4. Vragenlijst voor ouders over de begeleiding van zoon/dochter/pupil op school

vragenlijst voor ouders over de begeleiding van zoon/dochter/pupil op school				
Naam van de school				
Als u het sterk eens bent met de uitspraak in de linker kolom en helemaal niet met de uitspraak in de rechter kolom, dan kruist u het linker rondje aan. Bent u het juist helemaal eens met de uitspraak rechts, dan kruist u het rechter rondje aan. U kunt ook wat twijfelen, u kiest voor iets meer 'links' (kies het tweede rondje) of iets meer 'rechts' (kies het derde rondje).				
		kruis het rondje aan*		
1	Het gaat in het algemeen goed met mijn zoon/dochter op school	○ ○ ○ ○	Het gaat in het algemeen niet goed met mijn zoon/dochter op school	1
2	Mijn zoon/dochter voelt zich in het algemeen prettig op school	○ ○ ○ ○	Mijn zoon/dochter voelt zich in het algemeen niet prettig op school	2
3	Mijn zoon/dochter heeft ambulante begeleiding	○ ○ ○ ○	Mijn zoon/dochter heeft geen ambulante begeleiding	3
4	Ik ben tevreden over de zorg/hulp die mijn dochter/zoon ontvangt op school	○ ○ ○ ○	Ik ben niet tevreden over de zorg/hulp die mijn dochter/zoon ontvangt op school	4
5	Ik ben betrokken bij de manier waarop de rugzakgeldten van mijn zoon/dochter binnen de school zijn ingezet	○ ○ ○ ○	Ik ben niet betrokken bij de manier waarop de rugzakgeldten van mijn zoon/dochter binnen de school zijn ingezet	5
6	Ik zou graag zien dat mijn zoon/dochter in de toekomst (af en toe of tijdens bepaalde vakken) onderwijs zou kunnen volgen in speciale klassen binnen deze school	○ ○ ○ ○	Ik zou niet graag willen dat mijn zoon/dochter in de toekomst (ook niet af en toe of tijdens bepaalde vakken) onderwijs volgt in speciale klassen binnen deze school	6
7	Ik zou mijn zoon/dochter het liefst op een school voor speciaal onderwijs willen plaatsen	○ ○ ○ ○	Ik wil mijn zoon/dochter zeker niet op een school voor speciaal onderwijs willen plaatsen	7

8. Wat zou u willen veranderen aan de zorg/begeleiding op de school van uw zoon/dochter?
9. Hoe zou de ideale school er voor uw zoon/dochter/pupil uitzien? Welke voorzieningen en mogelijkheden zouden daar beschikbaar zijn?
10. Heeft u verder nog opmerkingen over de begeleiding en/of voorzieningen op school?

Bijlage 5. Vragenlijst voor de leerling over de hulp op school

vragenlijst voor de leerling over de hulp op school				
Naam van de school				
Als je het erg eens bent met wat er links staat en helemaal niet met wat er rechts staat, dan kruis je het linker rondje. Ben je het juist helemaal eens met wat er rechts staat dan kleur je het rechter rondje. Misschien twijfel je: niet helemaal links maar zeker niet wat er rechts staat, dan kies je het tweede rondje. Is het dichterbij de zin die rechts staat, dan kleur je het derde rondje.				
		kruis het juiste rondje aan*		
1	Het gaat in het algemeen goed met mij op school	○ ○ ○ ○	Het gaat in het algemeen niet goed met mij op school	1
2	Ik voel mij prettig op school	○ ○ ○ ○	Ik voel me niet prettig op school	2
3	Ik krijg extra hulp op school	○ ○ ○ ○	Ik krijg geen extra hulp op school	3
4a	Ik ben in het algemeen tevreden over de aandacht/hulp die ik krijg op school	○ ○ ○ ○	Ik ben in het algemeen niet tevreden over de aandacht/hulp die ik krijg op school	4a
4b	Ik ben tevreden over de hulp / de gesprekken met mijn mentor	○ ○ ○ ○	Ik ben niet tevreden over de hulp / de gesprekken met mijn mentor	4b
5a	Ik krijg op school extra hulp van een ambulant begeleider	○ ○ ○ ○	Ik krijg geen extra hulp van een ambulant begeleider	5a
De volgende vraag kan je alleen beantwoorden als je bij 5a niet het rechter rondje hebt aangekruist, anders sla je deze vraag over.				
5b	Ik ben tevreden over de hulp die ik van mijn ambulant begeleider krijg	○ ○ ○ ○	Ik ben niet tevreden over de hulp die ik van mijn ambulant begeleider krijg	5b
6	Ik zou graag (af en toe of tijdens bepaalde vakken) les krijgen in een aparte klas op deze school met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken als ik	○ ○ ○ ○	Ik zou niet graag (af en toe of tijdens bepaalde vakken) les krijgen in een aparte klas op deze school met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken als ik	6

7. Wat zou je willen veranderen aan de manier waarop je extra hulp krijgt?

8. Hoe zou de ideale school er voor jou uitzien? Hoe is de hulp voor jou daar geregeld?

9. Heb je verder nog opmerkingen over de hulp op school?

Bijlage 6. Cumulatieve resultaten van de gesloten vragen van de vragenlijst voor ouders

vragenlijst voor ouders							
over de begeleiding van zoon/dochter/pupil op school							
Alle scholen							
<p>Als u het sterk eens bent met de uitspraak in de linker kolom en helemaal niet met de uitspraak in de rechter kolom, dan kruist u het linker rondje aan. Bent u het juist helemaal eens met de uitspraak rechts, dan kruist u het rechter rondje aan. U kunt ook wat twijfelen, u kiest voor iets meer 'links' (kies het tweede rondje) of iets meer 'rechts' (kies het derde rondje).</p>							
		kruis het rondje aan					
1	Het gaat in het algemeen goed met mijn zoon/dochter op school *	28	32	4	3	Het gaat in het algemeen niet goed met mijn zoon/dochter op school	1
2	Mijn zoon/dochter voelt zich in het algemeen prettig op school	36	26	3	3	Mijn zoon/dochter voelt zich in het algemeen niet prettig op school	2
3	Mijn zoon/dochter heeft ambulante begeleiding *	52	9	3	3	Mijn zoon/dochter heeft geen ambulante begeleiding	3
4	Ik ben tevreden over de zorg/hulp die mijn dochter/zoon ontvangt op school	39	16	10	3	Ik ben niet tevreden over de zorg/hulp die mijn dochter/zoon ontvangt op school	4
5	Ik ben betrokken bij de manier waarop de rugzakgeldten van mijn zoon/dochter binnen de school zijn ingezet *	33	12	12	10	Ik ben niet betrokken bij de manier waarop de rugzakgeldten van mijn zoon/dochter binnen de school zijn ingezet	5
6	Ik zou graag zien dat mijn zoon/dochter in de toekomst (af en toe of tijdens bepaalde vakken) onderwijs zou kunnen volgen in speciale klassen binnen deze school *	22	21	8	15	Ik zou niet graag willen dat mijn zoon/dochter in de toekomst (ook niet af en toe of tijdens bepaalde vakken) onderwijs volgt in speciale klassen binnen deze school	6
7	Ik zou mijn zoon/dochter het liefst op een school voor speciaal onderwijs willen plaatsen	3	3	6	56	Ik wil mijn zoon/dochter zeker niet op een school voor speciaal onderwijs willen plaatsen	7

* Een aantal heeft deze vraag over geslagen.

Bijlage 7. Cumulatieve resultaten van de gesloten vragen van de vragenlijst voor de leerling

vragenlijst voor de leerling over de hulp op school							
Alle scholen *							
Als je het erg eens bent met wat er links staat en helemaal niet met wat er rechts staat, dan kruis je het linker rondje. Ben je het juist helemaal eens met wat er rechts staat dan kleur je het rechter rondje. Misschien twijfel je: niet helemaal links maar zeker niet wat er rechts staat, dan kies je het tweede rondje. Is het dichterbij de zin die rechts staat, dan kleur je het derde rondje.							
		kruis het juiste rondje aan					
1	Het gaat in het algemeen goed met mij op school	42	32	6	3	Het gaat in het algemeen niet goed met mij op school	1
2	Ik voel mij prettig op school	44	29	8	2	Ik voel me niet prettig op school	2
3	Ik krijg extra hulp op school **	46	19	10	6	Ik krijg geen extra hulp op school	3
4a	Ik ben in het algemeen tevreden over de aandacht/hulp die ik krijg op school	43	30	8	2	Ik ben in het algemeen niet tevreden over de aandacht/hulp die ik krijg op school	4a
4b	Ik ben tevreden over de hulp / de gesprekken met mijn mentor **	43	26	8	5	Ik ben niet tevreden over de hulp / de gesprekken met mijn mentor	4b
5a	Ik krijg op school extra hulp van een ambulant begeleider	46	14	10	13	Ik krijg geen extra hulp van een ambulant begeleider	5a
De volgende vraag kan je alleen beantwoorden als je bij 5a niet het rechter rondje hebt aangekruist, anders sla je deze vraag over.							
5b	Ik ben tevreden over de hulp die ik van mijn ambulant begeleider krijg	46	8	5	5	Ik ben niet tevreden over de hulp die ik van mijn ambulant begeleider krijg	5b
6	Ik zou graag (af en toe of tijdens bepaalde vakken) les krijgen in een aparte klas op deze school met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken als ik *	19	7	7	43	Ik zou niet graag (af en toe of tijdens bepaalde vakken) les krijgen in een aparte klas op deze school met leerlingen die op dezelfde manier werken of denken als ik	6

* De gegevens van de leerling van Rebound is niet opgenomen in dit overzicht.

** Een (aantal) heeft deze vraag overgeslagen.

Bijlage 8. Cumulatieve resultaten van de open vragen van de vragenlijst voor ouders

Vraag 8: Wat zou u willen veranderen aan de zorg/begeleiding op de school?

Samenvatting

Ruim en derde van de ouders is tevreden over de geboden zorg/begeleiding op school. Verder is er een grote verscheidenheid aan dingen die ouders zouden willen veranderen. Een aantal zaken worden echter duidelijk genoemd. Meer persoonlijke begeleiding van docenten, begrip voor- en kennis over- de beperking van de leerling en bij hulp rekening houden met persoonlijke omstandigheden. Beter communicatie m.b.t. afspraken in brede zin. Ouders wensen zelf meer betrokken te worden bij de begeleiding van hun kind (b.v. door een evaluatie eens in de zoveel tijd/tijdig geïnformeerd te worden), maar willen ook dat er goed overleg is tussen de ab-ers en docenten en docenten onderling.

Een aantal andere opmerkingen:

- De wachttijd voor ambulante begeleiding is te lang
- Het aanstellen van 1 persoon die de gehele schoolloopbaan rugzakkers begeleid is wenselijk.
- Docenten moeten minder vaak hun mening opleggen aan leerlingen en beter praten en luisteren.
- Meer kennis bij docenten m.b.t. ASS.

Antwoorden van ouders

- We zijn tevreden, maar meer info over ASS bij onderwijzend personeel
- Mijn kind kan meer aan op cognitief gebied
- Meer kennis over beperkingen op school bij docenten (Asperger)
- Docenten hebben het helaas druk, klassen zijn groot, geen tijd om te helpen al willen ze wel en ze proberen wel wat maar zijn niet consequent
- Aanschaf van een laptop
- Begeleiders doen hun best maar weten niet hoe ze pubers die zich niet aan afspraken houden moeten motiveren
- Specifieke begeleiding bij het maken van presentaties en werkstukken
- Meer persoonlijke aandacht bij vakken waarmee hij moeite heeft
- Meer hulp bij huiswerk
- Meer toegespitst zijn op de persoonlijke omstandigheden ipv wat er in boeken staat
- Nog meer rekening houden met persoonlijke conditie
- Toetsen/examens maken als leerling er aan toe is (eigen leerlijn)
- Meer betrokkenheid ab-er:
- Faciliteitenkaart uitvoerbaar maken
- Meer begeleiding, de gesprekken die hij zou krijgen heeft hij nog niet gehad
- Meer hulp! Krijgt maar ½ uur begeleiding per week, we vragen ons af wat er met het geld gebeurt!
- Meer samenwerking met de leerling en ALLE leerkrachten zodat zij goed op de hoogte zijn en er rekening mee houden
- Beter contact tussen leerkrachten (mentor) en ab-ers om verwarring in leerlingbespreking te voorkomen

- Geen wachtlijst voor ab hulp. Deze ab is er nu niet, nu hij het het hardst nodig heeft, waarschijnlijk komt het volgend jaar pas
- Op tijd hulp van een (ambulante) begeleider van buiten de school vragen
- Plaats voor een ab-er van Horizon
- Dat afspraken worden nagekomen
- Verandering in luisteren en praten met de leerling in algemeen. Hoor vaak dat docenten hun mening opleggen, leerlingen hebben soms/vaak een eigen mening
- Bij sommige leraren is er weinig animo voor het lesgeven aan kinderen met leer/gedragsproblemen
- Begeleiding is goed maar te laat geïnformeerd over de situatie (contact tussen school en thuis is voor verbetering vatbaar)
- Als het fout gaat of er iets mis is, graag meteen vertellen
- Meer betrokkenheid/op de hoogte gehouden worden, liefst 1 x per maand/1x per 6 wkn een evaluatie, zonedig op papier (ook over wat rt-er heeft gedaan)
- Voor alle schooljaren 1 vast persoon die de rugzakkers onder zijn/haar hoede neemt
- 1 contactpersoon/mentor voor 5 jr
- Overzichtelijke roostervoering
- Absentie gegevens van leerkracht op internet zodat ouders dit kunnen checken
- Meer aandacht voor luistertoetsen
- Minder verschil tussen onderbouw en bovenbouw met soepele overdracht
- Wordt nu ingezet
- N.v.t.

Vraag 9: Hoe zou de ideale school er voor uw zoon/dochter uitzien?

Samenvatting

Ongeveer een derde van de ouders is tevreden met de school zoals die nu is of hebben geen antwoord. Verder wordt er genoemd dat extra huiswerkbegeleiding op school gewenst is. In de ideale school zijn kleine klassen met voldoende individuele aandacht. Leraren hebben kennis en begrip m.b.t. een handicap en handelen daarnaar. Zij zijn betrokken en hebben tijd en zin iets extra's te doen voor de leerling. Er is orde en regelmaat en docenten zijn streng maar rechtvaardig. Een vaste begeleider waar je altijd hulp kan vragen wordt ook genoemd.

Antwoorden van ouders

- Geen antwoord
- Goed zoals het nu is, maar met:
 - meer begeleiding van docenten
 - digitalisering van boeken
 - kleinschaligheid en korte lijnen maar de betrokkenheid is er bij deze school, daarom tevreden
- Meer gebruik van hulpmiddelen als computers
- Deze school in combi met deze leer methode (NL). Voorzieningen en mogelijkheden zijn gericht op de ontwikkeling van het kind tot een individu in de maatschappij die staat voor wie hij/zij is
- Printer/pc voor uitprinten van bv repetities van 'alfa smart' op school
- Meer persoonlijke begeleiding van docenten
- Extra huiswerkbegeleiding (aan eind van de dag, de laatste 3 uur)
- Mogelijkheid om toetsen in delen te maken

- Voldoende kennis en begrip hebben van een handicap en daar naar handelen (autisme)
- Kleinere klassen met voldoende begeleiding/individuele aandacht (ook voor eigenwaarde)
- Kinderen met zorg in rustige klassen indelen
- Kleine school met genoeg individuele aandacht
- Meer aandacht voor problemen en leren verantwoordelijk te zijn
- Meer controle
- Mogelijkheid om bij toetsen apart te zitten
- Voor dyslexie meer mondelinge overhoringen en teksten/boeken op Daisy
- Dat er hulp is wanneer nodig en dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen
- Jammer dat het erg lang geduurd heeft voor de ab op gang kwam
- Meer orde, regelmaat en rust in de klas, nu hebben docenten het niet in de hand
- Gericht op vakken waar hij goed in is en leuk vindt
- Aangepast tempo
- Vaste schooltijden, nu vallen vaak lessen uit
- Vrijheid om deel te nemen aan disco's/excursies
- Een begeleider die altijd op school is, die extra aandacht kan geven
- Vaste zorgcoördinatoren
- Buddy's
- Stilte plekken
- Uitdagende projecten
- Vinger aan de pols
- Streng doch rechtvaardig
- Anti-pestbeleid
- Snellere doorsturing naar rt
- Betere screening in de eerste jaren
- Meer docenten/mentoren die tijd en zin hebben iets extra's te doen
- Betrokken en goed geïnformeerde docenten
- Betere interne communicatie
- Meer mogelijkheden tot verdieping, b.v. extra huiswerkopdrachten
- Hoger lesniveau
- De ideale school krijgt hij pas in klas 3 als hij zijn gekozen richting volgt
- Ideale scholen bestaan niet, meer respect voor elkaar en accepteren dat sommige mensen anders zijn in hun doen of laten en denken maar niet minder zijn in deze maatschappij

Vraag 10: Heeft u verder nog opmerkingen over de begeleiding en/of voorzieningen op school?

Samenvatting

Ruim een derde van de ouders is tevreden of heeft geen extra opmerkingen. Er zijn ouders die wensen dat docenten meer uit zichzelf/tijdig in actie komen en contact opnemen met ouders. De communicatie is erg belangrijk, beter overleg en bereikbaarheid hoort daarbij. Soms is de wil er echter wel, maar ontbreken de middelen en tijd om goed te kunnen begeleiden. De begeleiding staat of valt met welke ab-er of mentor een leerling begeleid. Een tweetal ouders geeft aan graag inzicht te hebben in de besteding van de gelden uit de rugzak.

- Geen opmerkingen
- We zijn tevreden over de begeleiding
 - iedereen houdt rekening met haar

- warme, betrokken docenten
- gaat nu goed maar leer scholen om te gaan met handicaps
- Een aantal docenten willen geen rekening houden met ons kind
- De hulp is minimaal, het kan veel beter
- Ik voel me vaak als zeurkous gezien op school, dit is geen prettig gevoel. Kind was al niet welkom en moet er nu (in 3e klas) nog steeds bovenop zitten.
- Begeleiding en voorzieningen moeten zich blijven ontwikkelen om aan diverse vragen van de kinderen en hun ouders en de maatschappij te kunnen blijven voldoen. Als het maar niet te veel blabla wordt met regels e.d. maar vooral praktisch en doelgericht met vrijheid tot handelen.
- Te weinig aandacht van de individuele leerkracht voor details die van belang zijn bij PDD-NOS
- PDD-NOS of ADHD of anderszins uit de taboesfeer halen
- Soms komen ze pas in actie als wij ze daarop aanspreken
- Er is alleen contact als wij aan de bel trekken
- Communicatie gaat vaak langs elkaar heen of het duurt lang voor je een antwoord krijgt
- Vroegtijdig ab-er inlichten over gesprekken, prettig als hij/zij erbij is
- Beter overleg/bereikbaarheid (en nakomen afspraken)
- Inplannen van huiswerk loopt vaak niet
- Wil inzicht hebben in hoe rugzakgeld wordt besteed, nu 2u begeleiding: is dat voldoende?
- Vraagtekens bij de ab-er, die denkt dat alle leerlingen met dezelfde stoornis gelijk zijn
- Betere begeleiding mentor en ab-er binnen de school
- Mijn zoon kan het heel goed vinden met de ab-er, pluspunt!
- Begeleiding valt of staat bij diegene die voor de klas staat en op tijd hulp inschakelt
- Meer kennis bij docenten over rugzakleerlingen (concentratieproblemen, gedrag van kind is niet altijd onwil maar onkunde! Ev. extra cursussen aan leerkrachten aanbieden)
- Alleen GGZ is traag
- Graag specifieke begeleiders voor bepaalde stoornis (experts, bij bv ASS)
- Intentie van leraren en begeleiding is goed, maar middelen en tijd voor hulp ontbreken
- Iedereen doet z'n best maar inzicht in puber is niet echt aanwezig
- Printer voor Alfasmart
- Extra aandacht bij bv sportdagen, feesten of evenementen (wat moet mee e.d.) is gewenst
- Eerder ingrijpen en niet te lang wachten als het niet goed gaat met gedrag/prestaties
- Begin van het schooljaar verloopt stroef, moeten opnieuw lijnen opgezet worden, de school was soms chaotisch in zijn structuur wat erg verwarrend was voor de leerling
- Bij uitval lessen mogelijk aansluiting met clubjes/andere mogelijkheden in school
- Wegens ziekte juf liep het wat rommelig, maar er wordt nu hard aan gewerkt
- Fietsenhok

9. Cumulatieve resultaten van de open vragen van de vragenlijst voor de leerling

Vraag 7: Wat zou je willen veranderen aan de manier waarop je extra hulp krijgt op school?

Samenvatting

Twee derde van de leerlingen is tevreden met de hulp die zij vanuit school krijgen. Er zijn een aantal opmerkingen die vaker worden gemaakt m.b.t. wat leerlingen willen veranderen. Zo wordt het apart maken van luistertoetsen genoemd, extra begeleiding bij speciale vakken, vaker gesprekken voeren, meer initiatief van de docenten en meer met de pc werken.

- Tevreden, maar
 - had spraakprobleem maar nu gaat het goed dus ik hoef geen extra hulp
 - ambulante begeleiding moet meer aanwezig zijn op school
 - ik moet zelf initiatief nemen om naar leraren toe te stappen
 - handiger als luistertoetsen apart gemaakt konden worden met meer tijd en vaker luisteren
 - maar ik snap het soms niet
- Vind dat ik al veel hulp krijg, heb het zelfs niet nodig nu
- Weet niet wat ik moet veranderen (ab moet nog gestart worden)
- Hulp is prima maar lang wachten voor dit is opgestart
- Leraren moeten uit zichzelf inzet geven, ook zonder druk van de directie
- Meer met de pc
- Eerder praten (vaker gesprekken)
- Meer tijd in de lessen
- Dat ik beter mijn best kan doen en me meer kan concentreren
- Niet in de pauze want dan mis ik wat
- Luistertoetsen op een andere manier krijgen
- Graag aantekeningen van docenten over vakken ivm problemen met schrijven
- Ik krijg hulp met praten en niet met bijlessen ofzo
- Meer aandacht bij bepaalde vakken (b.v. een extra uurtje bijles)
- Extra begeleiding bij de talen
- Krijg bijna geen hulp
- Wil minder hulp
- Extra herinnering bij inleveren
- Kleinere groepen in de klas
- Krijg elke keer dezelfde dingen te horen van de ab-er en moet steeds dezelfde vragen beantwoorden/dingen uitleggen
- Stoppen met deze formulieren

Vraag 8: Hoe zou de ideale school eruit zien?

Samenvatting

Een kwart van de leerlingen geeft aan dat de school waarop zij nu zitten dingen goed geregeld heeft. Een wat kleiner deel weet niet hoe de ideale school eruit zou moeten zien. De overige

leerlingen hebben verschillende ideeën m.b.t. de ideale school. Een aantal leerlingen willen minder hulp (zodat zij minder opvallen), of willen kiezen wanneer zij hulp krijgen. Andere leerlingen willen juist 1 op 1 begeleiding, kleine klassen of extra begeleiding bij bepaalde vakken die moeilijk zijn en hulp bij het plannen van huiswerk. Zij wensen meer begrip voor hun beperking/situatie. Meer op de pc werken wordt ook genoemd. Wat opvalt is dat een 3-tal leerlingen een grote school als ideaal ziet.

Samenvattend kan gezegd worden dat er een grote diversiteit is aan ideeën voor een ideale school, twee leerlingen noemen dan ook dat de ideale school niet bestaat.

- Weet het niet
- Goed geregeld als ik deze school vergelijk met andere scholen
 - maar dan met andere wiskundeleraar
 - er lopen een beetje dezelfde kinderen rond als ik
- Veilig, goede leerkracht (als een kind problemen heeft, die dan wordt geholpen)
- Minder drukke leerkrachten/leerlingen (?)
- Weinig drukke kinderen
- Rustige school met goed geregelde hulp
- Dat ik me goed kan concentreren en niet als een leraar me eruit stuurt ik op de gang niks moet doen
- Alleen vakken die je nodig hebt voor later
- Plannen van huiswerk/huiswerkbegeleiding
- Extra hulp bij vakken die moeilijk zijn, veel begeleiding
- Vaker gesprekken voeren
- Eerder handelen
- Beschikbaarheid van hulpmiddelen
- Goed
- Er wordt geluisterd naar mijn problemen en meegedacht en gewerkt aan oplossingen
- Bij een lastig practicum mag ik samenwerken
- Extra tijd bij toetsen
- Meer vrijheid om zelf te bepalen wanneer huiswerk zinvol is
- Uitgaan van wat ik kan, niet wat moet
- Goed met je mentor kunnen praten
- Goede leraren en leraressen waarvan je kan leren
- Docenten op woensdag meer rekening houden met mijn stemmingwisselingen wegens thuissituatie
- Alle docenten hebben begrip voor autisme en helpen met o.a. uitleg, manier van vragenstellen
- Minder uitvaluren
- Geen boeken maar software
- Een leerling van Markant ziet Oude Maas als ideale school en wil strengere controles
- Mensen moeten hulp krijgen als ze geen ruzie hebben
- Meer les op computers
- Bij talen meer met computers werken
- Weinig lessen en niet zo'n drukke klas, met toevoeging: geen huiswerk (ook niet in de vakantie en mooie meiden in de vakantie)
- Kleinere klassen
- Kleinere school
- Meer praktisch
- Een school met een speciale sector/lokaal waar ze alle hulp die je nodig hebt kunnen bieden

- Grote school (met dieren en heel veel begeleiding, meer Ned, Eng, Wisk e.d.)
- Goed geregelde hulp, leuke sfeer, gezellige mensen
- Goed geregelde hulp, er is ook een ab-er aanwezig
- Talen met andere dyslecten doen, lessen zo simpel mogelijk uitleggen en veel oefenstencils
- Wil graag 1 op 1 les maar is financieel niet mogelijk
- Geen hulp
- Minder hulp, zodat andere mensen niet zullen denken dat ik speciale hulp heb
- Minder hulp, ik wil zelf beslissen of ik hulp op dat moment wil of niet
- Niet te veel avo (algemeen vormend = theoretisch onderwijs), dingen doen die ik leuk vind
- Geen lessen alleen vrij
- De ideale school bestaat niet, maar meer respect en begrip voor elkaar
- De ideale school bestaat niet, ik vind het prima

Vraag 9: Heb je verder nog opmerkingen over de hulp op school?

Samenvatting

Meer dan de helft van de leerlingen heeft geen opmerkingen, en ongeveer 1 op de 6 leerlingen merkt op tevreden te zijn. De overige leerlingen hebben uiteenlopende opmerkingen. Zo zijn er leerlingen die meer aandacht willen voor:

- Autisme; meer begrip en aanpassingsvermogen van docenten voor leerlingen met ASS
- Dyslexie; gerichte opdrachten die dyslecten aankunnen (m.b.v. boeken op cd/Daisyspeler)
- Pesten; hier strenger op controleren
- Intensievere communicatie
- Betere hulp van de externe begeleider

Verder is er een leerling die vindt dat hij/zij te veel hulp krijgt en een leerling dat hij/zij bijna geen hulp krijgt. Opvallend is dat deze leerlingen van dezelfde school komen.

- Geen opmerkingen
- Leerling wil graag van pro naar vmbo
- Ik krijg hulp op school met praten en niet met bijlessen of zo
- Men moet oppassen dat ze de noodzaak van hulp blijven inzien en dat het niet wordt afgewimpeld
- Ben tevreden maar met extra hulp bij so's
- Weet niet of het helpt
- Wordt bedreigd door 2 medeleerlingen (met slaan)
- Strenger controleren op pesten
- Hulp op school is goed maar hulp van externe begeleider zou moeten veranderen
- Wil niet al te veel hulp want ik ben een gewone leerling
- Ik vind dat ik bijna geen hulp krijg
- Intensievere communicatie (mentor geeft niet veel aandacht)
- Alle docenten moeten begrip hebben voor autisme/zich een beetje kunnen aanpassen
- Zelfredzaamheid op school gaat goed zonder ab. Hiervoor heb ik zelf gekozen. Andere zaken worden wel door ab geregeld i.o.m. schoolbegeleider/mentor
- Wil gerichte opdrachten die dyslecten aankunnen (zoals boeken op cd/Daisy en toetsen op cd/Daisy)
- Leraren zijn onrechtvaardig, willen altijd gelijk hebben en dekken elkaar
- Last van drukke kinderen, maar kan altijd overal terecht

- Ik doe mijn best maar soms lukt het niet
- Naast ab een vertrouwenspersoon voor een cluster 2 leerling, die gesprekken heeft om welbevinden te behartigen en ambassadeur is van deze leerling (inzet rugzak 1u pw)
- Dat werkt en goede hulp is
- M..... is erg aardig

Bijlage 10. De huidige zorgstructuur in historisch en Europees perspectief

In dit artikel wordt besproken welke ontwikkelingen in het onderwijs geleid hebben tot het huidige onderwijssysteem. Dit beeld wordt vergeleken met de zorgstructuur in andere Europese landen.

De geschiedenis van de zorgstructuur binnen het Nederlandse onderwijs

De ontwikkeling van een duaal onderwijssysteem

Na de invoering van de leerplicht in 1901 was de school er 'voor iedereen'. Alleen voor dove en blinde leerlingen waren er aparte scholen. Voor leerlingen die binnen het reguliere onderwijs uitvielen, werden aparte klassen binnen het schoolgebouw georganiseerd.

In 1920 bij de invoering van de Wet op het Lager Onderwijs, werden die 'zorgleerlingen' uit de aparte klassen ondergebracht in aparte scholen, het Buitengewoon Lager Onderwijs genoemd. Over de toelating tot dit schooltype het volgende: Bij het bepalen van zogenoemde debiele of zwakzinnige kinderen is de intelligentietest van groot belang geweest. Kinderen die op zesjarige leeftijd veel moeite hadden met leren, werden aan de hand van zo'n intelligentietest geselecteerd en indien aan de orde van de lagere school naar de BLO-school verplaatst. Deze scholen hadden, meestal in een aparte vleugel, zogenaamde 'bezinkingsklassen' voor die leerlingen die het onderwijs in het BLO niet aankonden. Vanuit deze selectie is het onderwijs aan de groep zeer moeilijk lerende kinderen (ZMLK) ontstaan.

In de onderwijswet van 1949 is de splitsing gemaakt tussen het zwakzinnige (zeer moeilijk lerende) kind en het lichtzwakzinnige (moeilijk lerende) kind. Zo ontstonden er voor deze kinderen twee afzonderlijke schooltypen binnen het buitengewone onderwijs: de scholen voor moeilijk lerende kinderen (MLK-scholen) en voor zeer moeilijk lerende kinderen (ZMLK-scholen), elk in een eigen apart schoolgebouw. Tegelijkertijd verscheen er een nieuw schooltype: de school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, afgekort de LOM-school.

In 1998 zijn de LOM- en MLK scholen gefuseerd tot het Speciaal Basis Onderwijs (SBO; Stilma, 2000). In de loop van de jaren is er in ons land een uitgebreid aanbod aan speciale scholen ontstaan voor leerlingen met een beperking, stoornis, leer- of gedragsprobleem. Deze speciale scholen hebben hun eigen doelgroepen en bekostigingsregels. Het voorkomen van speciaal onderwijs naast het reguliere onderwijs wordt een duaal onderwijssysteem genoemd.

De overgang naar onderwijsintegratie

De laatste jaren is geprobeerd de zorgleerlingen zo veel mogelijk onder te brengen in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. Dit proces is begin jaren '90 in werking gezet met het starten van 'weer samen naar school' (WSNS). Hiermee werd het primair onderwijs in staat gesteld

om zélf extra aandacht en zorg te geven aan kinderen die dat nodig hebben. Veel basiszorg op de basisscholen en specialismen binnen het speciaal basisonderwijs.

In 1999 is begonnen met de invoering van het Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs (VM-BO) met hier opgenomen de vier leerwegen en de zorgstructuur leerwegondersteunend onderwijs. De bestaande voorzieningen voor IVBO, en SVO-LOM zijn omgezet in leerwegondersteunend onderwijs (doelgroep: leerlingen die een regulier diploma kunnen halen, maar niet zonder extra zorg). Het SVO-MLK werd de school voor Praktijkonderwijs (doelgroep: leerlingen die ook met extra zorg- geen regulier diploma kunnen halen en gediend zijn met onderwijs dat hen direct naar de arbeidsmarkt leidt).

Sinds 2003 is de Regeling Leerlinggebonden Financiering (Regeling LGF, of de Rugzak) ingesteld. Een regeling die ook ouders van kinderen met (ernstiger) beperkingen de keuze biedt tussen een plaats in het speciaal onderwijs of een plaats in het regulier onderwijs. De Regeling Leerlinggebonden Financiering geldt zowel in het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs. Daar waar ouders kiezen voor een plaats in het regulier onderwijs, ontvangen zij een leerlinggebonden budget of Rugzak. Als voorbereiding op deze Regeling LGF zijn er Regionale Expertise Centra (REC's) gestart. Verschillende speciale scholen werken op regionaal niveau samen in een REC. Een dergelijke schaalvergroting werd nodig geacht om enerzijds versnippering of zelfs het verdwijnen van expertise tegen te gaan en om anderzijds de mogelijkheden te vergroten de expertise binnen het regulier onderwijs verder te ontwikkelen.

In de REC's werken verschillende soorten voor (voortgezet) speciaal onderwijs samen. Men spreekt daarbij van een 'clusterindeling'. De vier clusters zijn:

- Cluster 1: REC's voor kinderen met een visuele beperking dan wel kinderen met andere beperkingen in combinatie met een visuele beperking.
- Cluster 2: REC's voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden dan wel kinderen met andere beperkingen in combinatie met de hiervoor genoemde hoor- en spraakbeperkingen.
- Cluster 3: REC's voor langdurig zieke kinderen en kinderen met een lichamelijke, verstandelijke óf meervoudige beperking.
- Cluster 4: REC's voor langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke beperking, zeer moeilijk opvoedbare kinderen en kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten, kinderen met gedragsproblemen en/of psychiatrische problematiek.

Van integratie naar inclusie

Sinds de start van WSNS en regeling LGF is er sprake van integratie van leerlingen met een specifieke problematiek in het regulier onderwijs.

Op dit moment is er een ontwikkeling van integratie naar inclusie. Bij inclusief onderwijs is het vertrekpunt dat de reguliere school *de school is voor alle kinderen*. Het accent hierbij ligt op de maatregelen die de school moet nemen om te zorgen dat elk kind op deze school terecht kan.

Om dit te realiseren zal het onderwijsprogramma structureel gewijzigd moeten worden. De school past zich in dit geval aan de leerling aan, in plaats van andersom (CG-Raad, 2005).

Bij deze vernieuwing, ook wel 'passend onderwijs' genoemd, mogen scholen kiezen voor een eigen, passende invulling. Echter wel onder condities: de gedachte van de zogenaamde zorgplicht staat centraal. Scholen en hun besturen krijgen hierbij de verantwoordelijkheid om voor alle leerlingen (ongeacht hun beperking) een passend onderwijsaanbod te realiseren. Wanneer een school dit niet (volledig) zelf kan verzorgen, kunnen afspraken gemaakt worden met samenwer-

kende scholen. Eén van deze partners zal dan de leerling een passend perspectief moeten bieden.

Naast de rugzak is de zogenaamde reboundregeling van kracht geworden. (2005). Aan het samenwerkingsverband worden gelden beschikbaar gesteld om leerlingen die de zorg van het regulier onderwijs overstijgen gedurende een periode van drie maanden in een aparte setting onderwijs en zorg te bieden. Het doel van het reboundtraject is terugplaatsing bij de school van herkomst. Aanpalend zijn de trajecten Herstart en op De Rails. Herstart is bedoeld voor leerlingen die langdurig thuiszitten en waarvoor geen school gevonden kan worden. Ook hier is sprake van een traject van drie maanden. Op de Rails is in het leven geroepen voor potentiële cluster 4-leerlingen, die na onderzoek en indicering naar een REC-voorziening gaan of met een rugzak in het regulier onderwijs worden toegelaten.

Er bestaan plannen om het huidige complexe regelstelsel voor speciale leerlingenzorg te dereguleren. Scholen en besturen krijgen hierdoor meer vrijheid in de wijze waarop zij de leerlingenzorg organiseren. Hiermee, zo is het streven, wordt ook de bekostigingssystematiek en de indicatiestelling vereenvoudigd. In tegenstelling tot de huidige situatie waarin voor elke leerling een budget volgt, zou vooraf het budget kunnen worden vastgesteld waarna de verdeling van middelen op een lager niveau (samenwerkingsverband) vorm moet krijgen. Een tussentijdse optie is dat er voor een bepaalde periode (nog) vast wordt gehouden aan de huidige rugzakfinanciering. Deze zal echter wel verder verfijnd worden. Met het instellen van de zorgplicht wordt de positie van de ouders versterkt.

Voor de regio Voorne-Putten/Rozenburg betekent dit concreet dat het samenwerkingsverband VO meer verantwoordelijkheid krijgt met betrekking tot de opvang van leerlingen die extra zorg behoeven, al dan niet in het regulier voortgezet onderwijs.

De zorgstructuur binnen het onderwijs in andere Europese landen

Een overzicht van de verscheidenheid aan zorgstructuren in Europa

Het is moeilijk zicht te krijgen op het aantal leerlingen dat gebruik maakt van extra zorg in het onderwijs. De reden hiervoor is dat een aantal landen een sterk gedecentraliseerd onderwijsbeleid voert waar niet op centraal niveau cijfers worden bijgehouden. Toch is er getracht een overzicht te maken van het percentage leerlingen met specifieke behoeften dat is ondergebracht in aparte voorzieningen (zie tabel 1; Meijer, 2003). In ogenschouw moet worden genomen dat deze gegevens verzameld zijn in 2003 en dat er, zo zien we aan de ontwikkelingen in Nederland, in korte tijd veel kan veranderen. Als globale indicatie is deze tabel echter goed te gebruiken.

Het percentage leerlingen in aparte voorzieningen

< 1%	Griekenland, Italië, Noorwegen, Portugal, Spanje, IJsland
1-2%	Denemarken, Engeland, Ierland, Luxemburg, Oostenrijk, Zweden
2-4%	Finland, Frankrijk
> 4%	België (F), België (NL), Duitsland, Nederland, Zwitserland

Voorland in Noordwest Europa lijken gebruik te maken van speciale voorzieningen. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat de bevolkingsdichtheid van een land hierbij van grote betekenis is (Meijer, 1998). Het is voor te stellen dat het realiseren van aparte voorzieningen in landen met een lage bevolkingsdichtheid lastig is (denk aan reisafstand en kosteneffectiviteit). In deze gevallen is er dan ook geen sprake van een bewuste keuze tussen integratie of aparte opvang, er is simpelweg maar één mogelijkheid.

Over het algemeen is er in toenemende mate sprake van een beleid gericht op inclusie. We zien dan ook dat in veel landen in Europa scholen voor speciaal onderwijs worden omgebouwd in expertise centra ('resource centres'). De bijdrage van de speciale scholen in het integratieproces hangt direct samen met de organisatie van het bestaande onderwijssysteem (Meijer, 1998, 1999). In landen met een gering aantal speciale scholen is hun rol beperkt. In landen met een betrekkelijk groot systeem van speciaal onderwijs is de samenwerking met regulier onderwijs een belangrijk thema.

Inclusief onderwijs heeft een beperking van het aantal speciaal onderwijs scholen tot gevolg. Dit heeft een aantal effecten: Allereerst simpelweg het verlies van arbeidsplaatsen in het speciaal onderwijs. Leerkrachten en andere professionals in het speciaal onderwijs beschouwen zich vaak als experts en zijn ervan overtuigd dat zij met hun onderwijsaanbod in een bijzondere behoefte voorzien. Daarnaast zijn leerkrachten in het regulier onderwijs gewend leerlingen met een grote zorgvraag door te verwijzen naar het speciaal onderwijs. Vooral in het VO hebben leerkrachten meer bedenkingen bij het onderwijzen van leerlingen met beperkingen in de klas. Verder blijkt dat leerkrachten over het algemeen twijfelen aan de haalbaarheid van de integratie van leerlingen met ernstige emotionele en gedragsproblemen. Het blijkt moeilijk dit beeld te veranderen (Meijer, 2003).

De financiering van speciale zorg in Europa

Als we kijken naar de financiering van de speciale zorg, vallen een aantal zaken op. Zo blijkt dat in landen met een sterk gedecentraliseerd systeem (Denemarken, Zweden; zie ook Van der Zwaal, 2006), waar de regio of de gemeente hoofdeverantwoordelijk is voor de organisatie van het speciaal onderwijs, over het algemeen positief geoordeeld wordt over de wijze van financiering. In deze landen wordt vrijwel geen negatieve bijwerking gemeld van de wijze waarop budgetten worden toegekend. Meijer (1999, 2003) heeft op basis van zijn studie een *throughput model* op regionaal (of gemeentelijk) niveau aangeraden. In dit model worden budgetten vooraf vastgesteld en gedelegeerd van het centrale niveau naar regionale instellingen. Op regionaal niveau worden dan beslissingen genomen over de inzet van middelen.

In landen waar gebruik wordt gemaakt van het *input model* is veel kritiek op het systeem. Inputfinanciering wil zeggen dat elke geïndiceerde leerling extra bekostiging krijgt. Dit systeem zou een sturende werking hebben (meer geïndiceerde leerlingen levert meer financiering op) met als resultaat meer 'labelling' en toenemende kosten. Verder wordt een belangrijk deel van het beschikbare budget besteed aan toelatingsdiagnostiek, beroepsprocedures en rechtszaken in plaats van aan onderwijs. In Nederland kennen we de inputfinanciering in de vorm van LGF, wat ook een aantal nadelen lijkt te hebben. Zo zullen reguliere scholen waarschijnlijk wel leerlingen met speciale zorg-behoeften aannemen i.v.m. de extra bekostiging die zij ontvangen, maar zullen zij vooral leerlingen met een relatief lichte problematiek opnemen. Het systeem van inputfinanciering is meestal centraal geregeld. Bij centraal voorgeschreven modellen ligt snel te veel nadruk op de organisatorische aspecten, een gedecentraliseerd model zal meer kosten effectief zijn en minder mogelijkheden voor ongewenste vormen van strategisch gedrag geven. Het is wel de taak

van de overheid aan te geven welke doeleinden moeten worden nagestreefd, maar de wijze waarop dit gebeurt wordt regionaal uitgewerkt. Belangrijk hierbij is dat de verschillende actoren in het onderwijs (ouders, leerlingen, leerkrachten) zicht hebben op de bestedingswijze van de budgetten. Vormen van inspectie en evaluatieprocedures zullen nodig zijn.

Aanzetten voor nader onderzoek

De begrippen segregatie, integratie en inclusie spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van de West-Europese zorgstructuur. Op basis van deze begrippen kunnen onderwijsontwikkelingen begrepen en gekaderd worden. Nogmaals een korte beschrijving van elk begrip.

- Segregatie: leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte worden ondergebracht in speciale scholen.
- Integratie: leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte volgen regulier onderwijs maar passen zich (met extra hulp) aan het betreffende onderwijssysteem aan.
- Inclusie: leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte volgen regulier onderwijs waarbij het onderwijssysteem dusdanig wordt gewijzigd dat elke leerling (met welke beperking dan ook) passend onderwijs kan volgen.

Een éénduidig antwoord op de vraag hoe het speciaal onderwijs het best georganiseerd kan worden, is niet te geven. Onderzoekresultaten spreken elkaar tegen, sommigen pleiten voor segregatie en anderen voor de voorzichtige invoering van inclusie (Nutbrown & Clough, 2006). Deze verscheidenheid aan resultaten zijn niet verwonderlijk gezien een vergelijking enkel op basis van segregatie of inclusie te simpel is. Er zijn tal van actoren die meespelen bij het al dan niet slagen van een aanpak. Bij het vergelijken van de verschillende invullingen die landen geven aan hun beleid moet dan ook gekeken worden naar bijvoorbeeld het curriculum, de bevolkingsdichtheid, de training en expertise van leerkrachten, de financiering, al dan niet gedecentraliseerd systeem, de (kwaliteit van) locaties, de verscheidenheid aan stoornissen binnen een klas/school, e.d.

In Nederland is de laatste jaren is geprobeerd om extra zorg behoevende leerlingen zo veel mogelijk onder te brengen in het reguliere basis- en voortgezet onderwijs. Dit proces is in de jaren '90 in werking gezet met het starten van 'weer samen naar school' (WSNS). Hiermee werden basisscholen in staat gesteld om zélf extra aandacht en zorg te geven aan kinderen die dat nodig hebben. Sinds 2003 is de Regeling leerlinggebonden financiering (Regeling LGF, of de rugzak) hierbij gekomen. Een regeling die ook ouders van kinderen met (ernstiger) beperkingen keuzevrijheid bieden tussen een plaats in het special onderwijs of een plaats in het regulier onderwijs. Zowel WSNS als de Regeling LGF hebben niet tot gevolg gehad dat er een einde is gekomen aan de scheiding tussen regulier en speciaal onderwijs. De huidige praktijk en onderzoek wijst uit dat toegang tot regulier onderwijs voor kinderen met een beperking nog lang geen vanzelfsprekendheid is. Ouders lopen tegen veel belemmeringen aan (zoals de wirwar aan regels) en moeten in veel gevallen strijd leveren om hun kind geplaatst te krijgen en te houden (CG-Raad, 2005). Verder zien we, na de invoering Regeling LGF, een forse toename van het aantal geïndiceerde leerlingen, met name vanuit cluster 4, in het reguliere onderwijs. Het gaat om een vertienvoudiging in het basisonderwijs en een verzevenvoudiging in het voortgezet onderwijs. De groei die zich nu voor doet is niet te verantwoorden op basis van de dossiers: Dossiers zijn niet compleet en criteria worden onvoldoende zichtbaar toegepast. De verhouding tussen de eerste en de tweede lijn dreigt uit evenwicht te raken. Volgens het Ministerie van O, C & W en het onderwijs is er sprake van een onwenselijke situatie. De constante druk op het uitbreiden van de school, het vinden van

voldoende gekwalificeerd personeel en huisvesting is lastig en leidt tot wachtlijsten. Duidelijk is dat een betere beheersing van de ontwikkeling nodig is. Dit in het bijzonder gezien de nabije toekomst waarin het huidige complexe regelstelsel voor speciale leerlingenzorg sterk wordt gereguleerd. Scholen en besturen krijgen grote vrijheid in de wijze waarop zij leerlingenzorg willen organiseren en financiële middelen willen verdelen. Om een goed beleid te kunnen uitzetten dient in kaart te worden gebracht wat de knelpunten en aanbevelingen zijn op dit gebied.

Literatuur

- CG-Raad (2005). *Onderwijs op maat. Recht op onderwijs voor iedereen. Toekomstvisie beleidsgroep onderwijs CG-Raad, 2005.*
- Groeneweg, H.G., Metselaar, A.J., Schoots, H. & Beek G. v.d. (2003). *Met de rugzak naar het voortgezet onderwijs.* Zoetermeer: Wegbereiders LGF.
- Nutbrown, C. & Clough, P. (2006). *Inclusion in the early years: critical analyses and enabling narratives.* London: SAGE Publications Ltd.
- Meijer, C.J.W. (1998). *Integration in Europe: Provision for pupils with special educational needs.* Middelfart, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Meijer, C.J.W. (1999). *Financing of Special Needs Education.* Middelfart, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Meijer, C.J.W. (2003). *WSNS welbeschouwd.* Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Stilma, B. (2000). De School voor moeilijk lerende kinderen is onderwijsgeschiedenis. *De School Anno: Periodiek van de Vereniging Vrienden van het Nationaal Onderwijsmuseum.* Gedownload op 27-11-2006 van http://www.deschoolanno.nl/Artikelen/artjrg16_20/art180202.htm
- ZioS (2006). Gedownload op 28-11-2006 van <http://www.zios.nl/htmlmap/project%20zios/zorgadvies.html>
- Zwaal, P.W. van der (2006). *Special Educational Needs: een oriëntatie in Stockholm.* Rotterdam: Cordys Onderwijstrajecten.

Bijlage 11. Aanbevelingen naar aanleiding van een studiereis naar Zweden

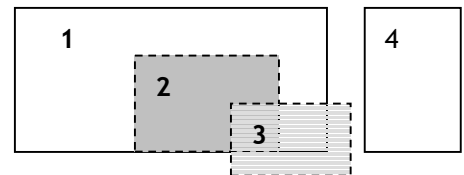
Een aantal vertegenwoordigers van het samenwerkingsverband VPR heeft een studiereis naar Zweden gemaakt met het oog op de veranderingen in het zorgstelsel van het onderwijs (Van der Zwaal, 2006). Naar aanleiding van deze reis is er een aantal aanbevelingen geformuleerd.

De eerste aanbeveling: formuleer een visie op de integratie van leerlingen met een specifieke leerbehoefte in het regulier voortgezet onderwijs gebaseerd op het uitgangspunt: 'samen waar het kan, apart waar het moet'.

De jonge mensen die de komende jaren onderwijs vragen van de scholen van het samenwerkingsverband zullen samen moeten functioneren in een complexe samenleving. Zowel voor de leerling die moeite heeft het reguliere programma te volgen als voor de leerling die dat zonder problemen kan, is het belangrijk dat zij leren samen te werken en samen te leven. Het lijkt ons daarom gewenst dat leerlingen elkaar ontmoeten in een veilige school om zo vaak mogelijk samen onderwijs te volgen.

Naar aanleiding van de Zweedse praktijk is de gedachte gegroeid dat het wenselijk is om een deel van de leerlingen die nu in aparte voorziening onderwijs krijgen meer te integreren in de reguliere school. Hiervoor is het cascademodel vernieuwd.

1. In de klas, met extra aandacht
2. In de klas en - in enkele situaties - buiten de klas
3. In de school maar (doorgaans) buiten de (reguliere) klas
4. Buiten de school

We zien in dit model een combinatie van integratie (1, 2), inclusie (2, 3) en segregatie (4).

Een deel van de leerlingen zal een afwijkende leervraag beantwoord kunnen krijgen binnen het verband van de klas. Docenten zullen hiervoor minder klassikaal en meer op maat moeten werken. Vaak gaat het om leerlingen die bij veel vakken of onderdelen redelijk of goed meekomen maar bij een enkel vak of in bepaalde situaties extra aandacht nodig hebben. Indien die vraag om extra aandacht te groot is, zou de leerling voor die vragen terecht moeten kunnen bij een voorziening buiten de klas.

Voor sommige leerlingen zal het niet wenselijk zijn om alle onderwijs te volgen samen met de leerlingen die het regulier onderwijs volgen. Voor hen zou een specifieke unit binnen de school gevormd kunnen worden, mogelijk met een specialisatie over verschillende scholen: school A een unit (klas) voor leerlingen met een autistische stoornis, school B een unit voor leerlingen met ADHD en ADD, school C een unit voor leerlingen met een lichamelijke en verstandelijke beperking etc.

Tot slot zullen er leerlingen zijn die beter in een kleinschalige, separate omgeving kunnen leren, hetzij omdat de omgeving hen te veel zou storen, hetzij omdat zij door hun gedrag de omgeving teveel zouden verstoren.

De deelnemers aan de studiereis denken dat het goed is om met het bovenstaande in gedachten een visie te formuleren over de integratie van leerlingen met een specifieke leerbehoefte in het gebied van het samenwerkingsverband, rekening houdend met

- de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de scholen van het samenwerkingsverband, nu en zo mogelijk ook na 2010
- de pedagogisch didactische uitgangspunten van onderwijs op samenwerkingsverbandniveau, zowel voor regulier onderwijs als voor leerlingen met een specifieke leerbehoefte
- de rol van leerlingen en ouders en de rol van medewerkers hierbij

De tweede aanbeveling luidt: start een of enkele pilots rond de integratie van zorg en zorgleerlingen.

Als in de visie gekozen wordt voor een (voorzichtige) integratie dan is het verstandig om ervaringen op te doen in één of enkele zorgvuldig opgezette pilots, bijvoorbeeld één rondom een psychiatrische problematiek (denk aan vormen van autisme of ADHD) en één rondom kinderen met een laag IQ. De pilots zouden in 2006-2007 voorbereid kunnen worden zodat ze in 2007-2008 en 2008-2009 kunnen worden uitgevoerd en geëvalueerd.

Er zijn tal van vragen die in de pilot moeten worden bekeken. De deelnemers aan de studiereis noemden er een aantal.

- Op welke wijze worden de leerlingen gehuisvest, gemengd tussen andere leerlingen of in een herkenbare unit in de school?
- Op welke wijze kunnen recente inzichten uit de expertisecentra (over werken met klimaatgroepen) gebruikt worden bij de inrichting van 'units'?
- Op welke wijze wordt gezorgd voor de (fysieke en emotionele) veiligheid van de betrokken leerlingen én voor die van de overige leerlingen?
- Op welke wijze wordt aandacht besteed aan de beeldvorming naar andere en toekomstige leerlingen en ouders om te voorkomen dat de school een negatieve naam krijgt?
- Hoe kan de pilot zo worden opgezet dat de kwaliteitskaart van de school niet negatief wordt beïnvloed?

De derde aanbeveling luidt: creëer de randvoorwaarden waarbinnen integratie van zorg en zorgleerlingen mogelijk is. De deelnemers aan de studiereis hebben een aantal specifieke randvoorwaarden genoemd die zij in Stockholm hebben ervaren.

De kans op succes neemt toe als gezorgd kan worden voor voorzieningen met een kleinschalig karakter en met een veilige, huiselijke sfeer en de 'klimaatkenmerken' die passen bij de problematiek van de doelgroep.

De kans op succes neemt toe als er een intensieve samenwerking met de expertisecentra en het praktijkonderwijs is.

Het is van groot belang dat er sprake is van een breed gedragen samenwerking en ervaringsuitwisseling van alle betrokkenen in het voedingsgebied. Het Netwerk Interne Zorg zou hiertoe een nieuwe opdracht moeten krijgen.

De kans op succes wordt groter als er sprake kan zijn van teamvorming rondom deze leerlingen, zodat het pedagogisch en didactisch klimaat door dit team kan worden vormgegeven.

Essentieel is dat de medewerkers voldoende deskundig zijn en dat de omgeving voldoende (algemene) kennis heeft van het (afwijkende) gedrag van de leerlingen.